

NIKOY Θ. ΥΦΑΝΤΗ

ΧΕΙΜΑΡΑ: ΠΡΟΠΥΡΓΙΟ ΕΛΕΥΘΕΡΙΑΣ
ΔΙΑΔΡΟΜΗ ΣΤΟ ΧΩΡΟ ΚΑΙ ΣΤΟ ΧΡΟΝΟ

Αρχαίοι χρόνοι (ιστορική περίοδος) - Γεωγραφική θέση

ANATYPO APO TO «ΗΠΕΙΡΩΤΙΚΟ ΗΜΕΡΟΛΟΓΙΟ» 1999

IΩΑΝΝΙΝΑ 1999

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Κονιτσας

Επίσημη έκδοση 1996

Εθνική Βιβλιοθήκη

NIKOY Θ. ΥΦΑΝΤΗ

ΧΕΙΜΑΡΑ: ΠΡΟΠΥΡΓΙΟ ΕΛΕΥΘΕΡΙΑΣ
ΔΙΑΔΡΟΜΗ ΣΤΟ ΧΩΡΟ ΚΑΙ ΣΤΟ ΧΡΟΝΟ

Αρχαίοι χρόνοι (ιστορική περίοδος) - Γεωγραφική θέση

ΑΝΑΤΥΠΟ ΑΠΟ ΤΟ «ΗΠΕΙΡΩΤΙΚΟ ΗΜΕΡΟΛΟΓΙΟ» 1999

* ΣΥΛΛΟΓΗ *
ΕΥΑΓΓΕΛΟΥ ΠΡΙΩΝΗ
ΔΩΡΕΑ ΑΠΟ ΤΟ ΣΥΛΛΟΓΟ
ΚΑΣΤΑΝΙΑΝΗΣ ΠΩΓΩΝΙΟΥ

ΙΩΑΝΝΙΝΑ 1999

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Κονιτσας

ΝΙΚΟΥ Θ. ΥΦΑΝΤΗ

ΧΕΙΜΑΡΑ: ΠΡΟΠΥΡΓΙΟ ΕΛΕΥΘΕΡΙΑΣ ΔΙΑΔΡΟΜΗ ΣΤΟ ΧΩΡΟ ΚΑΙ ΣΤΟ ΧΡΟΝΟ

Αρχαίοι χρόνοι (ιστορική περίοδος) - Γεωγραφική θέση

Η Χειμάρα είναι η περιοχή των Ακροκεραυνίων. Γεωγραφικά είναι η περιοχή μεταξύ των Αγίων Σαράντα και του ακρωτηρίου Γλώσσα και περιβρέχεται από το Ιόνιο και την Αδριατική θάλασσα.

Νότια της Αυλώνας, στην αρχαία Χαονία, βρίσκεται το οχυρό κράτος της Χειμάρας, που συνεχώς μαρτυρείται στις πηγές από την αρχαιότητα ως τα σήμερα. Είναι πόλη της Χαονίας. Οφείλει το όνομα στον Χάονα, γιο του Πριάμου και κατ' άλλους στο βουνό Χαον της Αρκαδίας.

Η ιστορία της Χειμάρας είναι η ίδια η ιστορία της Ελλάδος. Υπήρξε κυματοθραύστης βαρβαρικών επιδρομών και φρουρός του ελληνισμού στα βόρεια σύνορα.

Η λέξη «Χειμάρα» είναι μεταγενέστερη. Μέχρι τον Προκόπιο (*Περὶ Κτισμάτων Δ4*), τον Καντοκούζηνό (*Ιστορίαβ*) και την Άννα την Κομνηνή αναφέρεται η αρχαία Ηπειρωτική πόλη Χίμαιρα. Οι Χειμάριοι, φυλή πελασγική, όπως μαρτυρούν τα πελασγικά τείχη στην Ακρόπολη.

Ο Θουκυδίδης (Βιβλίο Β' Κεφ. LXXX) αναφέρει ότι στους κατοίκους αυτής της περιοχής ο πόλεμος ήταν η τροφή τους και έμφυτη η ανεξαρτησία κατ' ή υπερηφάνεια. Όσα περιγράφει ο Θουκυδίδης στην ιστορία για τα αιτία του Πελοποννησιακού πολέμου, σχετικά με την προέλευση των κατοίκων της περιοχής, είναι αρκετά για να μας πείσουν ότι οι Χάονες του Θουκυδίδη και οι σημερινοί Χειμαριώτες είναι οι ίδιοι, που για αιώνες δεν μετέβαλαν νοοτροπία και πολεμικότητα. Κατά τον Μεσσηνιακό πόλεμο (625 π.Χ.) παρατηρήθηκε η μετανάστευση των Σπαρτιατών προς την περιοχή των Ακροκεραυνίων (Παπαργόπουλος).

Δωριείς και Χάονες ανατρέφονταν με τον ίδιο πολεμικό τρόπο, γι' αυτό αφομοιώθηκαν και συγχωνεύτηκαν σε έναν λαό, ώστε αργότερα η Δυναστεία των Μολοσσών να κυριαρχήσει στην περιοχή και να αποτελέσει ισχυρό Ηπειρωτικό Κράτος.

Λαός περήφανος, πολεμικός, ευγενικός, δίκαιος και ελεύθερος ζούσε

πάνω στα τραχιά βουνά του και διακρινόταν για την ανδρεία και την αξιοσύνη του.

Η Χειμάρα ήταν γνωστή στον Πλίνιο τον Πρεσβύτερο, που γράφει: «IN EPITI OTA CASTELUM IN ACHROCERAUNIS CHIMERA» και αναφέρει τα θερμά λουτρά της, που χρησιμοποιούσαν και κατά την μεσαιωνική εποχή. Ο Προκόπιος μνημονεύει τη Χειμάρα («Χίμαιραι») ανάμεσα στα κάστρα που οχύρωσε ο Ιουστινιανός. Το κάστρο δεν είχε καθεστώς πόλης και γι' αυτό δεν μνημονεύεται στον «Συνέκδημο» του Ιεροκλέους. Ως επισκοπή αναφέρεται για πρώτη φορά το 1020 στον διακανονισμό του Βασιλείου Β' για την Αρχιεπισκοπή Αχρίδος.

Το κράτος των Μολοσσών αργότερα περιήλθε υπό Μακεδονική κυριαρχία. Είναι γνωστοί οι αγώνες του βασιλιά της Ηπείρου Πύρρου εναντίον των Ρωμαίων. Μετά το θάνατο του Πύρρου η Ηπειρωτική Συμπολιτεία διετέλεσε και πάλι υπό την επιρροή του Μακεδονικού κράτους.

Εφτά χιλιόμετρα νότια της Χειμάρας βρίσκεται η Πάνορμος, ασφαλές φυσικό λιμάνι της Χαονίας. Πρέπει να ήταν σε χρήση και αυτή την ύστερη αρχαιότητα. Κατά τους μεταγενέστερους χρόνους απέκτησε μεγάλη σημασία. Τέσσερα χιλιόμετρα νοτιότερα υπάρχουν τα ερείπια του κάστρου του Κηπαρού, που ανήκουν στην περίοδο της ύστερης αρχαιότητας.

Σκορπισμένα στους πρόποδες των Ακροκεραυνίων και κατά μήκος των ακτών τα πανέμορφα και ηρωικά χωριά της Χειμάρας:

Ο Βούνος, πρώτο στην παλικαριά και στην αυτοθυσία.

Οι Λιάτες, (από το λιαστό ή λιατό χρασί που παράγει), μικρός οικισμός κοντά στο Βούνο.

Οι Δρυμαδες, (από το Δρυμός), με τις απαράμιλλες φυσικές ομορφιές.

Η Παλιάσα, (αρχαία Παλαίστη), το ηρωικό Πύλιουρο (από το πυλώνα), απέναντι από το Μοναστήρι της Παναγίας.

Το Κούδεσι, το Τσόραϊ, με τους ευγενικούς και φιλήσυχους κατοίκους τους, το Κηπαρό (κήπους ορώ = βλέπω κήπους), με τους μετανάστες τους.

Τα χωριά Λούκοβο, Πικέρνι, Νίβιτσα, Μπόρσι, Άγιος Βασίλειος και Λυκούρ(ε)σι, γνωστά για την ναυτική τους ιστορία.

Το 1878 στίφη Τουρκαλβανών επέπεσαν στο Λυκούρσι και το εκθεμελίωσαν. Το χωριό καταστράφηκε τελείως και οι κάτοικοι κατεσφάγησαν. Οι ελάχιστοι που διασώθηκαν κατέφυγαν στην Κέρκυρα. Απόγονοι αυτών ζουν και σήμερα στην Κέρκυρα και καυχώνται για την καταγωγή τους.

Μετά τη συνθήκη του Αγίου Στεφάνου, η νοτιοδυτική περιφέρεια της Χειμάρας εξεγέρθηκε (1878). Στην εξέγερση αυτή συμμετείχαν και εθελοντικά σώματα από την Κέρκυρα με εξακόσιους άντρες και αρχηγό τον Γε-

Η Χειμάρα

Φωτ. 1920 (Αρχ. Ι.Β.Ε.)

ώργιο Στεφάνου από το Κυπαρό, τον Κ. Τοιτάκη από την Κρήτη, τον Χρ. Χρηστοβασίλη από τα Πιέννινα και τον Μίνο Λάππα από τη Δρόβιανη.

Η δύναμη αυτή αποβιβάστηκε στους Αγίους Σαράντα και παρέμεινε εκεί για λίγες μέρες. Αυτή η καθυστέρηση έδωσε τον απαιτούμενο χρόνο στους Τονούλβανούς να επιπέσουν εναντίον των επαναστατών και να τους εξουδετερώσουν. Ακολούθησε η σφαγή στο Λυκούρεσι. (Λάμπρου Π. Σπύρου (Βουντώτη), *Η Χειμάρα*, 1966 σ. 47 και Μεγάλη Ελληνική Εγκυλοπαίδεια «Πυρσού». Νεωτέρα Ελληνική Ιστορία).

Ρωμαϊκή και Μεσαιωνική Περίοδος

Κατά τους ρωμαϊκούς και μεσαιωνικούς χρόνους η Χειμάρα ακολούθει την τύχη του υπόλοιπου ηπειρωτικού χώρου και δέχεται πλείστες βαρβαρικές επιδρομές, αλλά το πνεύμα των κατοίκων της παραμένει αδούλωτο και ανεξάρτητο.

Μετά τον πόλεμο μεταξύ Ρώμης και Μακεδόνας (οι Ηπειρώτες πολέμησαν στο πλευρό των Μακεδόνων), οι Ρωμαίοι διέλυσαν την Ηπειρωτική Συμπολιτεία και προέβησαν σε πρωτοφανείς θηριωδίες, εκδικούμενοι τη νικηφόρα εκστρατεία του Πύρρου (280-274).

Το 168 π.Χ. ο ύπατος Αιμίλιος Παύλος με τις ωμαϊκές λεγαιώνες κατερείπωσε την Ήπειρο, η οποία έγινε ωμαϊκή επαρχία. Ο Πλούταρχος αναφέρει ότι 70 πόλεις καταστράφηκαν ολοσχερώς και 200.000 πουλήθηκαν ως δούλοι. Η Ήπειρος παρουσίαζε εικόνα παντελούς ερήμωσης.

Επί Ηρώδου του Αττικού (101–178 μ.Χ.), φίλου των Ηπειρωτών, ιδρύθηκαν διάφορες πόλεις γύρω από το Βουθρωτό. Είχαν διατηρηθεί και αρκετές άλλες πόλεις, όπως ο Ωρικός, η Παλάσσα, η Χίμαιρα (Χειμάρα), ο Ογχισμός (Άγιοι Σαράντα). Οι πόλεις αυτές κυβερνιούνται με ελληνική νομοθεσία και για τις συναλλαγές τους χρησιμοποιούσαν ελληνικά νομίσματα. Μπόρεσε έτσι να διασωθεί ο Ηπειρωτικός Ελληνισμός και να ξαναβρεί τη δύναμή του.

Από τα ερείπια και την ερήμωση που επέφεραν οι ωμαϊκές λεγεώνες του Αιμίλιου Παύλου αναγεννήθηκε η Νέα Ήπειρος, ονομασία που της έδωσε ο Διοκλητιανός τον 2ο π.Χ. αιώνα.

Μετά τη διάλυση της Ρωμαϊκής Αυτοκρατορίας η Ήπειρος απετέλεσε βυζαντινή επαρχία. Το ελληνικό πνεύμα άνθησε και πάλι. Τότε ιδρύθηκαν και οι επισκοπές Δρυΐνουπόλεως, Δυρραχίου και Χειμάρας.

Κατά τη βυζαντινή περίοδο, Γότθοι, Οστρογότθοι, Βούλγαροι, Νορμανδοί, Σλάβοι, κατά κύματα εισβάλλουν στην Ήπειρο και στην περιοχή της Χειμάρας.

Από το 517 μ.Χ. αρχίζουν οι επιδρομές και οι διωγμοί από Βουλγάρους, Γότθους και Ούνους. Τους ακολούθησαν οι Σλάβοι, οι οποίοι ελυμαίνοντο την παραθαλάσσια περιοχή της Αδριατικής.

Ο Ιουστινιανός το 529, προς περιφρούρηση των υπηκόων του, χτίζει στην Ήπειρο 500 φρούρια. Στην παραλιακή ζώνη του Ιονίου και της Αδριατικής έχτισε 50 φρούρια. Τότε ανακαινίστηκε και το φρούριο της Χειμάρας.

Από το 893–1040 μ.Χ. έχουμε νέες βουλγαρικές επιδρομές και το 1185 η Ήπειρος καταλαμβάνεται από τους Νορμανδούς.

Ο «Συνέκδημος» του Ιεροκλέους, το σημαντικότερο σύγγραμμα για τους σκοτεινούς χρόνους της Ήπειρου, αναφέρει ότι κατά τη βυζαντινή εποχή η Νέα Ήπειρος, όπως αποδεικνύεται από εκκλησιαστικά έγγραφα, αποτελείτο από κατοίκους με ελληνικό χαρακτήρα και μόρφωση.

Με τη διάλυση της Βυζαντινής Αυτοκρατορίας ιδρύθηκε από τον Μιχαήλ Άγγελο Κομνηνό το Δεσποτάτο της Ήπειρου. Η Ήπειρος είδε νέα πνευματική άνθηση.

Με τη διείσδυση των Οθωμανών στα ευρωπαϊκά εδάφη παρατηρούνται πολλές καταστροφές και λεηλασίες και στον Ηπειρωτικό χώρο.

Αρχαίο θέατρο Βουθρωτού

(Αρχ. Ι.Β.Ε.)

Το 1453 εμφανίζεται ο Γεώργιος Καστριώτης. Στους αγώνες του Καστριώτη κατά των Τούρκων συμμετείχαν και ένοπλοι Χειμαριώτες.

Με το θάνατο του Καστριώτη ολόκληρη η Ήπειρος υποτάσσεται στους Τούρκους. Μόνο η Χειμάρα μένει ανεξάρτητη. Αντιστέκεται στον κατακτητή και επιτυγχάνει προνομιακό καθεστώς.

Τα χρόνια της Τουρκοκρατίας - Απελευθερωτικοί αγώνες των Χειμαριώτων

Στα 1431 η Ήπειρος υποτάχτηκε στους Τούρκους, εκτός από την Πάργα, το Βουθρωτό και τη Χειμάρα.

Οι Χειμαριώτες ενισχυμένοι από τους Βενετούς, παρενοχλούσαν διαρκώς τους Τούρκους και κράτησαν την ανεξαρτησία και ελευθερία τους.

Με το θάνατο του Γ. Καστριώτη (Σκεντέρμπεη) το 1467, τάφηκε οριστικά και ο τελευταίος προμαχώνας του Ελληνισμού.

Για λίγα χρόνια την αρχηγία των ακέφαλων σωμάτων ανέλαβαν οι Χειμαριώτες: Γεώργιος Στρέσιος και Πήλιος (Σπύρος) Καρνέτσης, οι οποίοι, μπροστά στις υπέρτερες τουρκικές δυνάμεις, αναγκάστηκαν να

καταφύγουν στην Ιταλία. Εκεί ο Γ. Στρέσιος ακολούθησε ναυτική σταδιοδρομία, ο δε Σ. Καρνέτσης έφτασε στο βαθμό του στρατηγού (Μεγάλου Μαγιόρου) της Ενετικής Δημοκρατίας και απέκτησε φήμη και δύναμη.

Ο Σ. Καρνέτσης κατόρθωσε η περιοχή της Χειμάρας να τεθεί υπό την προστασία της βενετοκρατούμενης Κέρκυρας. Οι Χειμαριώτες κήρυξαν την περιοχή τους σε ανεξάρτητο κράτος, το οποίο διοικιόταν από δημογεροντία. Το φλάμπουρο τους ήταν σημαία γαλανή με το σταυρό στη μέση. Το κράτος αυτό διατηρήθηκε μέχρι το 1518., οπότε κατελήφθη ξαφνικά από τους Τούρκους.

Οι Χειμαριώτες εγκατέλειψαν τα σπίτια τους και κατέφυγαν στα Ακροκεραύνια, απ' όπου κατέβαιναν και προκαλούσαν φθόρες στις τουρκικές φρουρές. Η συνεχής όμως πολεμική δράση τους εξαντλήσει και αναγκάστηκαν να έλθουν σε επαφή με τον εξωμότη Ήλια πασά ή Ηλιάζ ή Αγιάζ πασά, που καταγόταν από την Παλιάσα και η Πύλη τον είχε διορίσει διοικητή της τουρκοκρατούμενης περιοχής (Άμαντος, «Οι Βόρειοι Γείτονες της Ελλάδος»).

Μετά από μακρές συζητήσεις και μαστραγματεύσεις, η δημογεροντία των Χειμαριών πέτυχε να εξασφαλίσει τα πρώτα προνόμια που απετέλεσαν τη βάση της ΠΡΩΤΗΣ ΑΥΤΟΝΟΜΗΣ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΣΥΜΠΟΛΙΤΕΙΑΣ. Με το χρόνο οι κάτοικοι της Συμπολιτείας απετέλεσαν μαζί με τους Σουλιώτες τους απογῆνες, από τους οποίους ξεπήδησε η Ελληνική Επανάσταση.

Από την αρχή προέλαση των Οθωμανών δόθηκαν προνόμια στα Ιωάννινα, το Ζαγόρι, την περιοχή Μαλακασίου, Καλαρρούτων, Συρράκου, Μετσόβου και Χειμάρας. Οι περιοχές αυτές απέκτησαν ειδικό καθεστώς.

Η λορήγηση προνομίων σε αλλόθροησκους δεν απαγορευόταν από τον ισλαμικό νόμο. Τα προνόμια της Χειμάρας αφορούσαν την απαλλαγή από την καταβολή φόρων και τελωνειακών δασμών. Οι Χειμαριώτες είχαν το δικαίωμα να οπλοφορούν. Οι Καπεταναίοι μάλιστα οπλοφορούσαν και όταν επισκέπτονταν τον σουλτανικό τοποθηρητή στα Ιωάννινα.

Στην Κωνσταντινούπολη η Χειμάρα εκπροσωπείτο με δικό της αντιπρόσωπο. Οι Χειμαριώτες ήταν υποχρεωμένοι να συμμετέχουν στις εκστρατείες των Τούρκων σε ξεχωριστά σώματα με δύναμη χιλίων αντρών και με επικεφαλής τους καπεταναίους τους. Σε περιόδους συγκρούσεων με τη Βενετία, οι Χειμαριώτες ναύτες είχαν δικαίωμα μισθοδοσίας.

Το προνομιακό καθεστώς της Χειμάρας διατηρήθηκε ως τη λήξη της τουρκοκρατίας. Το 1908 οι Νεότουρκοι προσπάθησαν να καταργήσουν τα προνόμια της Χειμάρας αλλά απέτυχαν.

Οι Άγιοι Σαράντα (αρχαίος Ογκισμός) στις αρχές του αιώνα.

(Αρχείο I.B.E.)

Λίγα λόγια για το εθιμικό δίκαιο που επικρατούσε στις τουρκοκρατούμενες περιοχές και στην περιοχή της Χειμάρας είναι απαραίτητα.

Υπήρχε πολυμορφία κοινωνικού συστήματος στα χρόνια της τουρκοκρατίας. Η σύνθεση των κοινωνικών δικαστηρίων περιλάμβανε κληρικούς και λαϊκούς.

Στη Χειμάρα και τα χωριά της περιοχής (Νίβιτσα, Άγιο Βασίλειο, Λουκόρι, Κηπαρό, Δρυμάδες, Βούνο, Πικέρμι), το δικαστήριο συγκροτούσαν αποκλειστικά δημογέροντες (λαϊκοί), αλλά η εκτέλεση των αποφάσεών του υπέκειτο στην επικύρωση του επιχώριου Επισκόπου (έδρα Βουθρωτό), που ανήκε στη Μητρόπολη Ιωαννίνων.

Προνόμια Χειμάρας

Τα προνόμια που κατόρθωσαν να εξασφαλίσουν οι Χειμαριώτες από τον Σουλτάνο, μετά την κατάκτηση, ήσαν τα εξής:

1. Όλη η επαρχία της Χειμάρας ήταν ασύδοτος. Ένας όρος που διασωζόταν σε όλα τα μέρη της Ηπείρου. Σημαίνει δε ότι η Χειμάρα είναι απαλλαγμένη από κάθε σουλτανική φορολογία και επομένως δεν πληρώνει φόρο στην Οθωμανική κυβέρνηση.

2. Οι υποθέσεις του αφορούσαν του τοπικούς πληθυσμούς εκδικάζο-

νται από τη δημογεροντία. Τη δημογεροντία την αποτελούσαν οι πρόκριτοι και προεστώτες της επαρχίας των εξής σημαντικών κωμοπόλεων: Νίβιτσας, Αγίου Βασιλείου, Λουκοβού, Κηπαρού, Χειμάρας, Δρυμάδων, Βούνου και Πικέρνης.

3. Οι αποφάσεις της δημογεροντίας επικυρώνονταν από τον επίσκοπο Χειμάρας, που είχε έδρα το Βουθρωτό (νινατίκη) και υπαγόταν στον Μητροπολίτη Ιωαννίνων, κατά τη μαρτυρία του περιηγητή Spon.

4. Οι Χειμαριώτες ήσαν υποχρεωμένοι να συστρατεύονται με τον οθωμανικό στρατό, όπου και πολεμούσε. Στις πολεμικές αυτές εκστρατείες οι Χειμαριώτες είχαν ιδιαίτερη σημαία και δικούς τους αρχηγούς, τους λεγόμενους καπεταναραϊους, οι οποίοι τους οδηγούσαν στις μάχες. Οι καπεταναραϊοί έπαιρναν μισθό για τις υπηρεσίες τους από την Πόλη.

5. Είχαν δικό τους αντιπρόσωπο στην Κωνσταντινούπολη, ο οποίος, όταν υπήρχε ανάγκη, ερχόταν απευθείας σε συνενώση με τον Τούρκο υπουργό των Στρατιωτικών (Σατραζάμη), όχι μόνο για στρατιωτικά θέματα, αλλά και για άλλες υποθέσεις που αφορούσαν τη Χειμάρα.

6. Οι Χειμαριώτες είχαν το δικαίωμα ωλοφορδούντες να επισκέπτονται τις οθωμανικές αρχές Αυλώνας, Δελβίνου και Αργυροκάστρου, χωρίς να αφοπλίζονται. Οι καπεταναίοι μάλιστα παρουσιάζονταν και στους βεζύρηδες των Ιωαννίνων φορώντας το σπαθί ή το γιαταγάνι σε χρυσό σελάχι με ένα ζευγάρι αργυρά πιστόλια.

7. Δεν πλήρωναν σε όλες τις αγορές τελωνίο, το λεγόμενο κουμέρχι. Οι Χειμαριώτες στις αγορές του Δελβίνου και της Αυλώνας προσέρχονταν ένοπλοι για στακανονισμό εμπορικών υποθέσεων και άλλων δοσοληψιών. Τα προϊόντα που προέρχονταν από την περιοχή της Χειμάρας στις αγορές της Αυλώνας και του Δελβίνου δεν υπόκειντο σε κανέναν φόρο.

8. Όταν πλοία Χειμαριωτών εισέρχονταν σε Ηπειρωτικά λιμάνια δεν πλήρωναν τέλος. Οι οθωμανικές λιμενικές αρχές δεν μπορούσαν να παρακαλύσουν την είσοδο ή την έξοδό τους από τα λιμάνια και ούτε να προβούν σε επιθεώρηση των πλοίων. Αντίθετα ήταν υποχρεωμένοι να τους παρέχουν κάθε διευκόλυνση.

9. Όταν οι Τούρκοι έρχονταν σε προστριβές με τους Βενετούς, οι οποίοι ήσαν κύριοι των παραλίων χωρών της Ηπείρου, ναύτες εθελοντές Χειμαριώτες προσκαλούνταν στα πλοία του οθωμανικού στόλου με αδρές αμοιβές.

Αρκετές φορές διακυβεύτηκαν τα προνόμια των Χειμαριωτών, εξαιτίας εξωτερικών παραγόντων, αλλά και από εσωτερικές διαμάχες και διαφωνίες. Φαίνεται ότι οι διχόνοιες και τα πάθη, ίδιον της φυλής μας,

Το όμορφο ελληνικό χωριό Δουμάδες της Χειμάρας.

(Φωτ. 1920, Αρχείο Ι.Β.Ε.)

και τους προηγούμενους αιώνες εκπρέσσαν τα γεγονότα και από καιρού εις καιρόν δημιουργούσαν το κατάλληλο κλίμα για να επεμβαίνει η τουρκική διοίκηση και να επιβάστη σκληρότερα μέτρα.

Αυτό συνέβη κατοχή Χειμάρα στα τέλη του 19ου αιώνα, όταν από πρωτικές διαφορίες μεταξύ των καπεταναίων, κινδύνευσε να χάσει τα προνόμια της, τα οποία είχε κερδίσει με θυσίες και αίμα.

Στη «Φρονή της Ηπείρου», στο φύλλο 399, στις 13 Οκτωβρίου 1900, καταχωρίται ανώνυμο άρθρο, για τους κινδύνους που διατρέχουν οι Χειμαριώτες να χάσουν τα προνόμιά τους και για την ανάγκη να ομονοήσουν και να ομοφωνήσουν για να διασώσουν την πατρίδα τους.

Από το ίδιο άρθρο πληροφορούμαστε τις οικίες των χωριών με τον πληθυσμό κατά προσέγγιση.

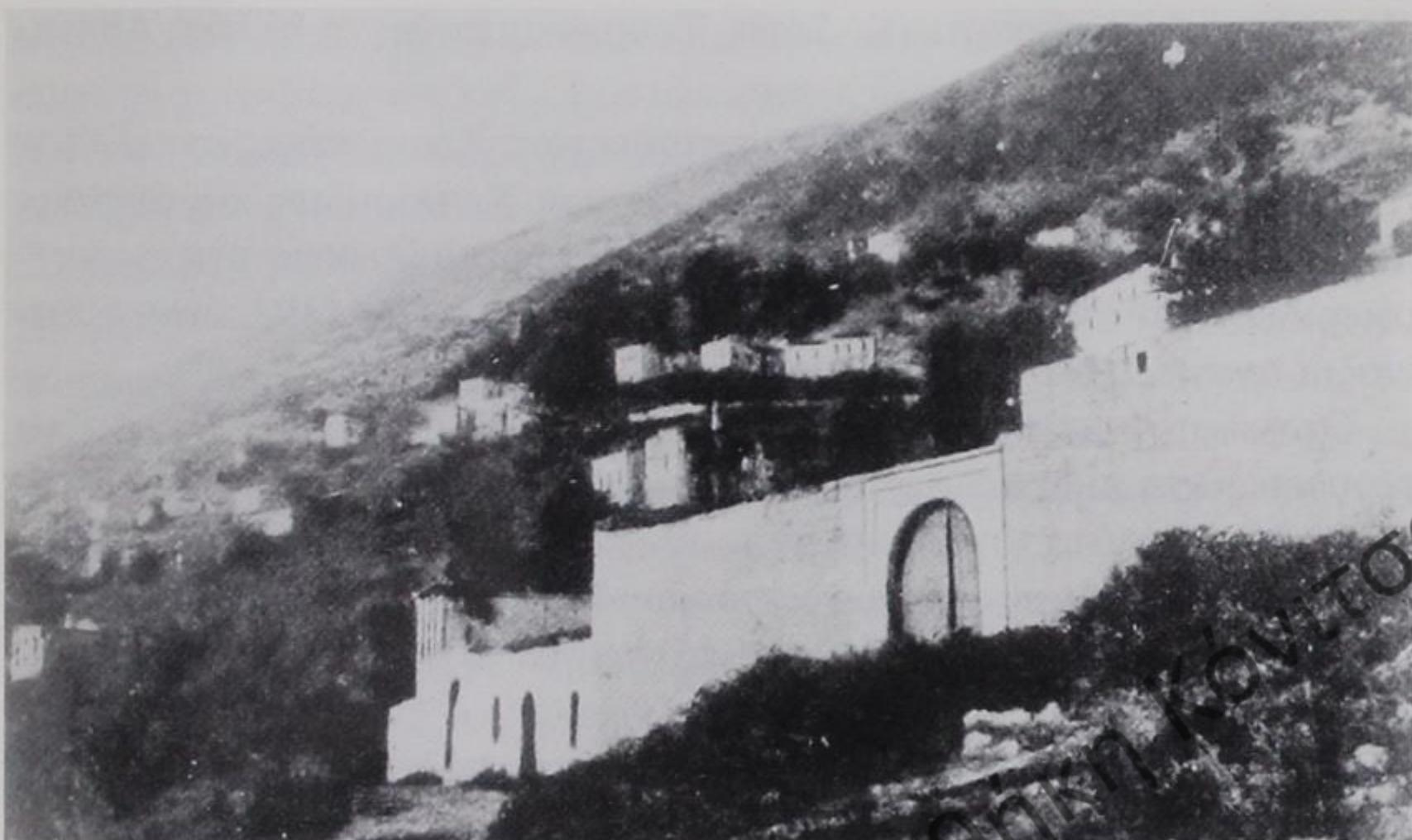
Γράφει η εφημερίδα:

«Γνωστόν τυγχάνει ότι ακριβώς προς εκατόν ετών ολόκληρος η παραλία της ατυχούς Ηπείρου είχε σκιάν τινα ελευθερίας, και ότι και η παραλία και αι άλλαι κοινότητες, τινές μεν δια της αλωπεκής, τινές δε δια της λεοντής του τότε φαλάριδος της Ηπείρου απώλεσαν αυτήν. Μόνον στενή τις λωρίς γης, μόνον μικρά τις δράξ διετήρησεν άχρι και νυν σκιάν τινα ελευθερίας και ιδιά τινα προνόμια. Η Χειμάρα μετά εξ χωρίων, η υπό των πέριξ Αλβανοφώνων Μπριγκουντέτ (λόφοι παρά την θάλασσαν)

ονομαζομένη, διατηρεί με' όλας τας πιέσεις και μεθ' όλας τα πανουργίας της τοπικής αρχής ιδίαν ούτως ειπείν αυτονομίαν πληρώνουσα σαράντα οκτώ χιλιάδες (48.000) μόνον γρόσια αντί νιζαμιέ, αντί παντός άλλου φόρου, ον πληρώνουσι κατ' έτος οι άλλοι· εισίν όμως υπόχρεοι οι Χειμαρραίοι ίνα αποστέλλωσιν αριθμόν τινα οπλιτών εις τον Σουλτανικόν στρατόν και φυλάττωσι την παραλίαν από την εισβολήν ξενικού στρατού εν καιρώ πολέμου. Το έδαφος αυτών περιλουόμενον υπό του Ιονίου είνε ευφορώτατον εις ελαίας, κίτρα, πορτοκάλια κ.τ.λ. Οι άνδρες άλκιμοι. Ουμήν αλλά ο κακός δαίμων της ελληνικής φυλής, αι εσωτερικαί διαμάχαι και ο εμπαθής και τόσον ειδχθές και αποτρόπαιος κομματισμός, η φαγίδαινα ούτως ειπείν, του Ρωμαϊκού εισέδυσε και εισεχώρησε δυστυχώς και ενταύθα και επαπειλεί να καταστρέψῃ ότι δεν κατώρθωσεν ο δεσποτισμός εν τη σφριγώση αυτού δυνάμει. Προ δεκαετίας μικρού δεινεπωφελουμένη η Τουρκική διοίκησις της επαράτου διχονοίας καταδρούν να εισαγάγη παρ' αυτοίς το κτηματολόγιον (ταπού), αν μη χρι Κυρίου εβοήθει αυτούς, και οι ως όμηροι επί μήνας κρατούμενοι εν Αργυρίω/στρατού καπεταναίοι επέστρεψαν εις τα ίδια μετά την παράδιγμα του Διοικητού. Πέρυσιν εγένετο απόπειρα καταγραφής των κτημάτων της Χειμάρρας και επί τη αρνήσει των κατοίκων ηπείλησαν βίαν, αλλ' ωριμώτεραι σκέψεις ανέβαλον τούτο εις ευθετώτερον καιρόν και ο Καΐμακάμης από Προγονάτι μετετέθη εις Χειμάρραν. Προς Θεού! η κώδων του κινδύνου έκρουσε και ανάγκη, εάν ο από Δρυμάδες καπετάν Λ. και ο από το Βούνο καπετάν Ο. και οι από Χειμάρρας καπεταναίοι Σ. και Μ. έχουσιν ίδια πάθη, ανάγκη να θέσωσιν αυτά εν δευτέρᾳ μοίρα προ του γενικού καλού, όπερ είνε η διατήρησις του καθεστώτος υπενθυμίζομεν την έριδα των Βοτσαραίων και Τσαβελαίων ήτις υπήρξεν η καταστροφή του Σουλίου εις τα 1804 και προτερόθεμα αυτούς ινα εν τη ενότητι και εν τη διακρινούση αυτούς φιλοπατρία διατηρήσωσι το καθεστός.

Ιδού δε παρατιθέμεθα ακριβή κατάλογον των χωρίων και του πληθυσμού ως έγγιστα.

Μαλάσα	οικίαι	100	κάτοικοι	537
Πήλουρι	»	120	»	323
Χειμάρρα	»	230	»	785
Δρυμάδες	»	210	»	1045
Κούδεσι	»	94	»	250
Κηπαρό	»	200	»	757
Βούνος	»	190	»	870
Οικίαι	<hr/>		κάτοικοι	<hr/> 4567

Το χωριό Νίβιτσα της Χειμάρας.

(Φωτ. 1920, Αρχείο Ι.Β.Ε.)

Υποδείξαντες τον εκ της μεταθέσεως του Καιμακάμη κίνδυνον εις Χειμάρραν από Προγονάτι και ότι η Τουρκική Διοίκησις έδωκε κρυφίας διαταγάς εις τα εκεί όργανα αυτης προς αφομοίωσιν δια παντός μέσου, ουδέν έτερον έχομεν να προσθέσουμεν, ειμή ότι ως πότε αι κραυγαί των χηνών εσωσάν ποτε το Καλπάλιον, να σώσωσι και οι άλλως φιλοπάτριδες Χειμαρραίοι τα προνόμια των πολιτευόμενοι συμφώνως και πατριωτικώς».

Επαναστατικά κινήματα Χειμαριωτών

Αφορμή της εξέγερσης των Χειμαριωτών έδωσε ο πρώτος Βενετοτουρκικός πόλεμος (1463 - 1479). Τότε οι κάτοικοι της Χειμάρας απελευθέρωσαν πολλά ελληνικά χωριά. Η επαναστατική αυτή φλόγα διατηρήθηκε για πολλά χρόνια.

Ποτέ οι Χειμαριώτες σε όλη τη διάρκεια της τουρκικής κυριαρχίας δεν υπέστειλαν τη σημαία. Είτε οι ίδιοι για να κρατήσουν τα προνόμιά τους είτε παρακινούμενοι από άλλους (Βενετούς - Γάλλους), βρίσκονταν σε συνεχή εμπόλεμη κατάσταση με τους Τούρκους και οι εξεγέρσεις τους συνεχίστηκαν μέχρι τα τελευταία χρόνια της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας.

Στα 1487, ο βορειοηπειρωτικής καταγωγής Κροκόδειλος Κλαδάς ξεκινάει από τη Μάνη, φτάνει στην Αυλώνα και κατεβαίνει στη Χειμάρα.

Οι Χειμαριώτες ξεσηκώνονται και καταλαμβάνουν το Κάστρο της

Χειμάρας και το Σοπότι (Κ. Σάθα, Τουρκοκρατούμενη Ελλάς, Αθήναι 1962, σ. 45, 112).

Στα 1486, ο Σουλτάνος για να υποτάξει τους Χειμαριώτες έστειλε τον εξωμότη Αριανίτη, τον οποίον εσκότωσαν οι Χειμαριώτες και άρχισαν πάλι την εξέγερση. Η επαναστατική αυτή κίνηση ξαπλώθηκε στις περιφέρειες Δελβίνου και Αγίων Σαράντα και κράτησε ως το 1492, όταν ο Βαγιαζήτ αναγκάζεται να δώσει προνόμια.

Όταν έφτασε ο Βαγιαζήτ στην Ήπειρο, πρώτη του φροντίδα ήταν να εξουδετερώσει πιθανές εξεγέρσεις και κυρίως εκείνη της Χειμάρας.

Τα στρατεύματα του Βαγιαζήτ προέβησαν σε λεηλασίες και καταστροφές χωριών και σε σφαγές των κατοίκων. Τότε και πάλι οι Χειμαριώτες εγκατέλειψαν την πατρίδα τους και κατέφυγαν στην Κέρκυρα, στη Βενετία και Νεάπολη.

Το 1494 πάλι οι Χειμαριώτες βρίσκονται στο πόδι υποκινούμενοι από τον Κάρολο 8ο της Γαλλίας, που είχε καταλάβει τη Νεάπολη της Ιταλίας.

Ο βασιλιάς της Γαλλίας Κάρολος 8ος είχε συλλάβει το φιλόδοξο σχέδιο να εκδιώξει τους Τούρκους από τη Βαλκανική. Στον ελληνικό χώρο κυκλοφόρησαν χρησμοί, σύμφωνα με τους οποίους ένας βασιλιάς ονόματι Κάρολος «με πλήθος φουσάτου την θάλατταν περάσει και εισελεύσεται εις την Γραικίαν και ονομασθήσεται βασιλεύς των Γραικών». Στα 1495 σχεδιάστηκε εξέγερση στην Ήπειρο, όπου οι Χειμαριώτες, παρά την καταστροφή του Βαγιαζήτ, συνέχισαν κατά περιόδους επιδρομές εναντίον τουρκικών φουρίουν.

Το 1566 γίνεται εξέγερση των Χειμαριωτών. Πολεμούν στα Ακροκεραύνια εναντίον του Πιαλή πασά και των τρέπουν σε φυγή.

Στα 1570 άρχισε ο τέταρτος Βενετοτουρκικός πόλεμος (1570 - 1574).

Οι Βενετοί υποσχέθηκαν στους κατοίκους της Χειμάρας ότι σε περίπτωση που θα καταλυόταν η τουρκική κυριαρχία, η Βενετία θα σεβόταν την αυτονομία και τους θεσμούς της περιοχής.

Παρά το γεγονός ότι το 1569 τοπική εξέγερση είχε πνιγεί στο αίμα, οι ανυπότακτοι Χειμαριώτες ξανάρχισαν τον αγώνα. Στόχος τους το φρούριο του Σοποτού που είχαν καταλάβει το 1570. Με τον τερματισμό του πολέμου (1573) ο Σοποτός επανήλθε στους Τούρκους.

Μέχρι το 1650 η Χειμάρα και τα χωριά τη Νίβιτσας, Άγιος Βασίλειος, Πικέρνι παρέμειναν απάτητα από τους Τούρκους.

Στα 1684 άρχισαν εχθροπραξίες μεταξύ Ενετών και Τούρκων. Οι Χειμαριώτες υποκινούμενοι από τον Μοροζίνι συνέχισαν τις επιθέσεις κατά των Τούρκων μέχρι το 1689 που επήλθε συμφωνία και κλείστηκε ειρήνη.

μεταξύ των δύο δυνάμεων. Ευκαιρία ζητούσαν οι Τούρκοι να καταργήσουν τα προνόμια των Χειμαριώτων και για άλλους λόγους, αλλά κυρίως διότι φοβόταν τους Χειμαριώτες, οι οποίοι φύσει ετοιμοπόλεμοι τους επετίθεντο.

Στα 1671 ο Χειμαριώτες υποδέχτηκαν με ενθουσιασμό τον Σουλτάνο Σελήμ τον Μεγαλοπρεπή στον Πάνορμο (Παλέρμο). Ο Σουλτάνος ικανοποιήθηκε από τον αυθορμητισμό των Χειμαριώτων και επικύρωσε το προνόμιο, πρόσθεσε μάλιστα και άλλα. Τα προνόμια αυτά, τα οποία με αγώνες και αίμα κέρδισαν οι Χειμαριώτες, τα σεβάστηκαν όλοι οι κατά καιρούς κατακτητές πλήν των Αλβανών.

Οι Χειμαριώτες έχοντες μέσα τους το σπέρμα του πολεμιστή δεν μπορούσαν να ζήσουν ήσυχοι. Κατατάσσονται ως μισθοφόροι πολεμιστές σε ηγεμόνες και βασιλείς της Ευρώπης ή κατασκεύαζαν κουρούκια πλοία και όργωναν τη λεκάνη της Μεσογείου.

Η περίοδος αυτή είναι η περίοδος του αναγκαστικού εξισλαμισμού και της εξωμοσίας. Η παρουσία του Πατροκλούμα, του Αγίου των Σκλάβων, συγκράτησε τους κατοίκους στην Ορθοδοξία και ανέκοψε το κύμα του εξισλαμισμού. Κατά την πρώτη περιόδεια του πέρασε από τα χωριά της Χειμάρας και ίδρυσε πολλά ελληνικά σχολεία.

Στα 1779, στην τελευταία του περιόδεια, παρέμεινε τρεις μήνες στα χωριά της Χειμάρας, συμφωνεύοντας τους κατοίκους να μείνουν πιστοί στη θρησκεία και στο Εθνός τους, γιατί δεν θα αργήσει να έρθει το «ποθούμενο».

Στα 1797 καταλύθηκε η Ενετική Πολιτεία και η περιοχή περιήλθε στην κατοχή της Γαλλίας.

Στο 1770 άρχισαν τα Ορλωφικά (1768-1774) και πρώτοι οι Χειμαριώτες με τη Νίβιτσα και τον Άγιο Βασίλειο στήριξαν τον Ορλώφ.

Ο Ορλώφ κάλεσε τους Χειμαριώτες με τα εξής: «*Ηδη επέστη η στιγμή γενναίοι Χειμαριώτες όπως εκδηλώσητε, εν ονόματι του Ιησού Χριστού και της Αυτοκρατορίσσης μου, τον υπέρ του Εθνους Υμών και της Χριστιανοσύνης ζήλον σας.*

Μετά την αποτυχία της επανάστασης του Ορλώφ οι Χειμαριώτες εγκαταλείπονται στην τύχη τους από τους ισχυρούς συμμάχους τους.

Για να αποφύγουν την οργή των Τούρκων καταφεύγουν στη Νεάπολη της Ιταλίας και σε πόλεις της Σικελίας και οργανώνονται υπό τη γενική αρχηγία του κόμητα Στράτη Γκίκα.

Ομάδες Χειμαριώτων εγκαταστάθηκαν και στη Βενετία και εδημούργησαν εκεί ξεχωριστά στρατιωτικά σώματα.

Τα Χειμαριώτικα αυτά σώματα, κατά την ώρα της εθνικής εξέγερσης, κατέβηκαν στην αγωνιζόμενη Ελλάδα και πρόσφεραν ανεκτίμητες υπηρεσίες. Αγωνίστηκαν μέχρι την αναγνώριση της ελληνικής ανεξαρτησίας και της οριστικής υπογραφής της Συνθήκης (2 Σεπτεμβρίου 1929).

Ο περιηγητής Ιάκωβος Σπον για τη Χειμάρα

Ο περιηγητής Ιάκωβος Σπον, ο οποίος περιήλθε τις περιοχές της Χειμάρας, του Δελβίνου και Αργυροκάστρου κατά τον 16ο αιώνα, περιγράφει την κατάσταση που επικρατούσε στη Χειμάρα την εποχή εκείνη. Ο Σπον χαρακτηρίζει του Χειμαριώτες επιτήδειους, ασχολούμενους με την πειρατεία, η οποία επικρατούσε και σε όλους τους λαούς της Ανατολής. Αναγνωρίζει ο Σπον ότι οι Χειμαριώτες είναι καλοί στρατιώτες, λαός πολεμικός, όπως οι Μανιάτες στην Πελοπόννησο, οι Σφακιανοί την Κρήτη και οι γείτονές τους Σουλιώτες. Οι κάτοικοι της Χειμάρας, κατά τον Σπον, ήταν αρειμάνια, κρατούσαν ψηλό το μάτωπό τους κατά των εχθρών, δεν κατείχοντο από ποταπά και αναθεορεπή ελατήρια και είχαν χαρακτήρα ορμητικό και ατίθασσο.

Όπως γράφει ο Σπον, κατά την 16η εκατονταετηρίδα στη Χειμάρα και στην υπόλοιπη Λιαμπουριά ακμάζε η ποιμνιοτροφία, από την οποία οι κάτοικοι πορίζονταν τα ποσταζήν.

Τα χρόνια του Αλή πασά

Εκείνο που δεν μπόρεσε να επιτύχει η Τουρκική Αυτοκρατορία, να καταβάλει δηλαδή τη Χειμάρα, προσπάθησε να το επιτύχει ο Αλή πασάς ο Τεπέλενλής. Πήρε την απόφαση να καταστρέψει τις δύο κορυφαίες εστίες του Ελληνισμού, το ηρωικό Σούλι και τη θρυλική Χειμάρα.

Μετά την καταστροφή του Σουλίου, εστράφη εναντίον της Χειμάρας την οποία υπέταξε με δόλο.

Την άνοιξη του 1798, τη Μεγάλη Εβδομάδα, ο Αλή πασάς συνεννοήθηκε με τον Γάλλο αρμοστή της Κέρκυρας Gentili και έστειλε την αρμάδα του αποβιβάζοντας δυνάμεις στο μικρό λιμάνι του Λούκοβου, απέναντι από την Καστιώπη. Και ενώ ο κόσμος ήταν στις εκκλησίες, αιφνιδιαστικά ο Γιουσούφ Αράπης επιτίθεται στη Νίβιτσα. Σφάζει, αιχμαλωτίζει και πυρπολεί. Καταστρέφει το Λυκούρσι, τον Άγιο Βασίλειο, το Πικέρνι, το Μπόρσι και λίγο αργότερα τη βόρεια περιοχή της Χειμάρας. Πολλοί κάτοικοι φονεύτηκαν και όσοι μπόρεσαν να σωθούν βρήκαν καταφύγιο στην Κέρκυρα και στο Πάνορμο της Σικελίας. Εκεί οργανώθηκαν και σχημάτισαν ελληνική ορθόδοξη παροικία.

Πολλοί από αυτούς τους Χειμαριώτες βοήθησαν τον στρατηγό Ναπολέοντα Μπερτιέ στην κατάληψη των Ιονίων νήσων (1808).

Όταν ο Γάλλος στρατηγός αντίκρισε τους Χειμαριώτες πολεμιστές, τόσο πολύ ενθουσιάστηκε από την αρρενωπή τους παράσταση και το εμπειροπόλεμο των επικεφαλής τους, τον Δράκο από το Λυκούρεσι, τον Δούκα από την Νίβιτσα, τον Κέντρο από το Πικέρνι, τον Γκίκα Βέλο, τον Κ. Τότσικα από το Βούνο, ώστε αναφώνησε: «Με τέτοιους γενναίους πολεμιστές θα μπορούσα να γίνω κυρίαρχος του κόσμου».

Το ακατάβλητο εθνικό τους φρόνημα και η ελληνική τους συνείδηση ήταν τόσο βαθιά ριζωμένη, ώστε το 1875, μετά από χρόνια αναγκαστικής απομάκρυνσης από τα πατρικά χώματα, ζήτησαν από την κυβέρνηση Κωλέττη να εγκατασταθούν στην Ελλάδα. Το αίτημά τους έγινε δεκτό. Τότε πολλοί ήλθαν στην Ελλάδα και ίδρυσαν στην Μανωλάδα Ηλείας το Νέο Πικέρνι και στην Αρκαδία το Μικρό Πικέρνι, σε ανάμνηση του χωριού τους στη Χειμάρα. (Βλ. Λάμπρου Π. Σπύρου (Βουνιώτη), Χειμάρα, σ. 87).

Στο Βασίλειο των δύο Σικελιών οι Χειμαριώτες στρατιώτες, μαζί με Παργινούς Σουλιώτες και άλλους Ήπειρωτές έφτασαν τις 33.000.

Στο σημείο αυτό θα πρέπει να ειπωθούν λίγα λόγια για την προπαγάνδα της Καθολικής Εκκλησίας, πότοια πολλές φορές επιχείρησε να προσηλυτίσει τους Χειμαριώτες στον καθολικισμό και κατά τη περίοδο του Αλή πασά και πολύ γομόδετερα ακόμη στα χρόνια της Τουρκοκρατίας. Οι προσπάθειες αυτές της Παπικής Εκκλησίας έπεσαν στο κενό, γιατί η πίστη των Χειμαριώτων στην Ορθοδοξία ήταν σταθερή και το εθνικό ελληνικό τους φρόνημα πολύ ανεπτυγμένο.

Όπως αναφέρθηκε, η μετάβαση του Πατροκοσμά στη Χειμάρα και ο οόλος του σε μια εποχή που ο κίνδυνος της εξωμοσίας ήταν ορατός, υπήρξε καταλυτικός. Ούτε οι εξισλαμισμοί κατάφεραν να λυγίσουν το φρόνημα των Χειμαριώτων, ούτε η Καθολική Εκκλησία μπόρεσε να διεισδύσει στους κατοίκους της Χειμάρας.

Ο Άγιος Κοσμάς πρωτοστάτησε στην ίδρυση σχολείων και με τη διδασκαλία του διατηρήθηκε αναλλοίωτο το ελληνικό αίσθημα.

Ιδιαιτέρως χρειάζεται να τονισθεί ότι η διδασκαλία του Αγίου Κοσμά στην Ήπειρο, ιδιαίτερα όμως στη Χειμάρα, επέδρασε ψυχολογικά στους υπόδουλους και αναπτέρωσε το ηθικό τους και τις ελπίδες τους για απελευθέρωση.

Οι Χειμαριώτες ξεκινούσαν για πόλεμο με την εξής παράκληση:

Βοήθα Άγιε Γιώργη και Συ Άγιε Κοσμά¹
να πάρουμε την πόλη και την Αγια-Σοφιά.

Όταν την άνοιξη του 1798 ο Αλή πασάς αποφάσισε να βγάλει από το πόδι το αγκάθι της Χειμάρας, έγραψε ο Χατζή Σεχρέτης δικαιολογώντας την εκστρατεία:

*Μηδέ χαράτσι θέλουνε στην πόλη να πληρώσουν
μηδέ τη πόλη ξέρουνε μηδέ και το ντοβλέτι.*

(Αλέξ. Μαμπούλος, Ήπειρος, Αθήναι 1964, τ. Β' σ 19)

Συμμετοχή των Χειμαριώτων στην Ελληνική Επανάσταση

Μετά το θάνατο του Αλή πασά η δράση των Τουρκαλβανών εντάθηκε στην Ήπειρο. Όμως με την πτώση του Αλή πασά και την έκταση που άλλαξε η Ελληνική Επανάσταση, Αρβανίτες αρχηγοί και πολεμιστές, πορτον περιστοίχιζαν, προσχώρησαν στον απελευθερωτικό αγώνα των Ελλήνων.

Μετά την επελευθέρωση της Ελλάδας, δυστυχώς, η Ήπειρος παρέμεινε υπό τουρκική κυριαρχία και οι προσπάθειες των Τουρκών, μέχρι και την απελευθέρωση της Ηπείρου, εις βάρος του ελληνικού στοιχείου, δεν σταμάτησαν.

Στα 1891, για άλλη μια φορά, ο Σουλτάνος απείλησε να αφαιρέσει τα προνόμια από τους Χειμαριώτες, οι οποίοι εξεγέρθηκαν και τον ανάγκασαν να αναιρέσει την απόφασή του.

Νέα προσπάθεια κατάργησης των προνομίων έγινε το 1910 από τους Νεότουρκους. Συγκέντρωσαν πολεμικά πλοία στο επίνειο της Χειμάρας και ζήτησαν την πλαστοδοση των όρων, δηλαδή την κατάργηση των προνομίων. Οι Χειμαριώτες αντιστάθηκαν στις πιέσεις και τις απειλές των Τουρκών, οι οποίοι φοβούμενοι περιπλοκές, εγκατέλειψαν το σχέδιό τους και απεχώρησαν από τη Χειμάρα.

Αθρόα ήταν η συμμετοχή των Βορειοηπειρωτών στον Αγώνα υπέρ της Ανεξαρτησίας. Ιδιαίτερη υπήρξε η συμμετοχή και συμβολή των Χειμαριώτων.

Στην προεπαναστατική περίοδο και στη δράση της Φιλικής Εταιρείας αναφέρονται οι Χειμαριώτες Φιλικοί Μιχαήλ Λαζάρου, Στέλιος και Μπιτσίλης Πάνος.

Στη Μολδοβλαχία ο Αθανάσιος Πίπης ή Σπύρου, από το Βούνο της Χειμάρας, γράφει με τους συντρόφους του, που είχαν κλειστεί στην Εκκλησία του Ολτενίου, μέσα στο Βουκουρέστι, σελίδες αντάξιες προς το Κούγκι του Σουλίου. Κυκλωμένος με δεκατρείς συντρόφους του από χιλιάδες Τουρκούς γίνεται ολοκαύτωμα. (Ι. Φιλήμων, Δοκίμιον ιστορίας της Ελλ. Επαναστάσεως, τ. Β', σ. 204, 403 και Σπ. Τρικούπη, Ιστορία της Ελλ. Επαναστάσεως, τ. Α', σ. 132).

Καφενείο στη Χειμάρα στη δεκαετία του 1910,
με τη χαρακτηριστική ονομασία «ΚΑΦΕΝΕΙΟΝ Η ΝΕΑ ΕΛΛΑΣ».
(Αρχείο Ι.Β.Ε.)

Θεαματική ήταν η εμφάνιση των Χειμαριώτων στο Λικοβίστι της Ακαρνανίας, στο στρατόπεδο που είχε συστήσει ο Αλέξανδρος Μαυροκοδάτος, όπως μας παριγράφει ο ιατρός του Λόρδου Βύρωνα Millingen:

«Ημέρας τινάς (τας τελευταίας του Αυγούστου 1823) μετά την άφιξην μας εις το χωρίον Λικοβίστι ο Σπύρο-Μίλιος, ενεφανίσθη προ του Μαυροκοδάτου μετά διακοσίων Χειμαριώτων, ανδρών, οι οποίοι εις όλον το στρατόπεδον παρείχον την μάλλον πολεμοχαρή εμφάνισιν». (J. Millingen, Memoirs of affaips of Greec, London, 1831).

Από τότε οι Χειμαριώτες με τον Σπύρο Μίλιο αγωνίστηκαν στα πεδία των μαχών με ζήλο, καρτερία και αδάμαστο ηρωισμό, στην πολιορκία του Μεσολογγίου, στη μάχη της Αράχωβας, στο Κερατσίνι, στο Νέο Φάληρο και αλλού.

Αρκετοί ήταν οι Χειμαριώτες που έλαβαν μέρος στην Ελληνική Επανάσταση οδηγώντας μαζί τους και άλλους πολλούς. Αναφέρομε μερικούς από τους καπεταναίους:

- 1) Βάρφης (Ζαχαρίας, Ζάχος, Σπύρος, Χρήστος) 2) Βουνιώτης Πόλιος 3) Βούτας Χρ. 4) Γιόκας (Νέτσιος, Μάρκος) 5) Γκιούζης Νέστωρ 6) Δημητρίου Φώτης 7) Δράκος Χρ. 8) Ζαχαρίας Μιχ. ή Γκιώνης 9) Ζάχου Κώστας 10) Κουλιούμπας 11) Κώστας Βολέ 12) Κώστας Νικολός 13)

Μάγκας Κίτσος 14) Μαράτζης Χρ. 16) Μικέλης 16) Μπαλίλης 17) Μπέγκας 18) Μπήνος Στέφ. 19) Μπητσίλης 20) Μπόλης 21) Σπύρος Μίλιος, στρατηγός (οι αδελφοί του Ζάχος Μίλιος και Νικόλαος Μίλιος, χιλίαρχοι) 22) Καζνέζης Κώστας (αντιστράτηγος, έπεσε στο Μεσολόγγι) 23) Καζνέζης Θωμάς 24) Γιαννούσης Σπύρος, χιλίαρχος. (Αλέξ. Μαμπόπουλος, Η συμβολή της Βορείου Ήπειρου στον Αγώνα του 21, στην Ήπειρωτική Εστία-Αφιέρωμα (1821 - 1971), Ιωάννινα, Δκ/οιος 1971, σ. 368/852 κ.ε.).

Η Ελληνική πολιτεία ετίμησε με πολλές διακρίσεις τους Χειμαριώτες.

Περίφημος ήταν ο Σπύρος Σπύρο - Μίλιος (1800-1880). Για την ανδρεία και τη μόρφωσή του ανήλθε στα ύπατα πολιτικά και στρατιωτικά αξιώματα της Ελλάδος και πρόσφερε πολλές υπηρεσίες στο αναγεννημένο ελληνικό κράτος.

Γεννήθηκε στη Χειμάρα το 1800. Ο πατέρας του λεγόταν Μίλιος Μιχαήλ γι' αυτό και στο επώνυμο Σπύρου, προστέθηκε και το βαφτιστικό του πατέρα του. Με πολλούς Χειμαριώτες κατεβήκε στην Ελλάδα με την έκρηξη της Επανάστασης. Μαζί του πολέμησαν και τα αδέλφια του Ζάχος, Νίκος και Γιάννης. Πολέμησαν στην Ακαρνανία, στη Ρούμελη, στο Μεσολόγγι (ο Σπύρο-Μίλιος ήταν αρχηγός της φρουράς) και παντού όπου οι ανάγκες το επέβαλαν.

Άξιος πολεμιστής και παταχού παρών ο αδελφός του Ζάχος. Μαζί με τα αδέρφια του μπήκε στο τόλιο όχημένο Μεσολόγγι και παρέμεινε καθόλο το διάστημα της αγωνίας. Σε μια αιματηρή σύγκρουση με τους Τούρκους φονεύτηκε αδερφός του Νικόλαος.

Μας άφησε τα απομνημονεύματά του για την πολιορκία του Μεσολογγίου, τα οποία δημοσίευσε ο Γιάννης Βλαχογιάννης.

Σπύρο Μίλιος προήχθη σε συνταγματάρχη και έγινε υπουργός και στη μεταπολίτευση του 1843 και αργότερα και τιμήθηκε με τον Μεγαλόσταυρο.

Τους γενναίους Χειμαριώτες πολύ αγάπησαν οι Έλληνες για τους αγώνες τους υπέρ της Ελευθερίας.

Το Κουρβελέσι και η Λια(μ)πουριά

Το πιο ορεινό τμήμα της Χειμάρας είναι το ονομαζόμενο *Κουρβελέσι* και *Λια(μ)πουριά*. Από τους ντόπιους το τμήμα αυτό ονομάζεται Αρμπερίστ.

Στην περιοχή του Κουρβελεσίου ανήκουν τα εξής σημαντικά χωριά: Το *Προγονάτι*, το *Γαρδίκι*, το οποίο καταστράφηκε από τον Αλή Πασά, το *Πιτσάρι*, από το οποίο καταγόταν ο Τσέλιο-Πίτσαρης, που πολέμησε στην

Αθήνα και στον Πειραιά υπό τον Κιουταχή εναντίον των αγωνιστών της Επανάστασης του 1821, το Γκολέμι, οι Δουκάτες, η Μπολένα, η Σμοχθίνα και το Κούτσι. Από το Κούτσι καταγόταν ο ξακουστός Γκιολέκας, ο οποίος ξεσήκωσε τη Λια(μ)πουριά και τη Χειμάρα εναντίον των Τούρκων.

Από τα χωριά του Κουρβελεσίου το μεγαλύτερο είναι το Προγονάτι, το οποίο στις αρχές του 20ου αιώνα αριθμούσε 800 οικογένειες.

Ο Αθ. Πετρίδης, ως εξής περιγράφει στη «Φωνή της Ηπείρου», φύλλο 12, στις 4 Δεκεμβρίου του 1892, τον αναγκαστικό εξισλαμισμό των κατοίκων του Κουρβελεσίου: «*Ησαν δε (οι κάτοικοι του Κουρβελεσίου) πρότερον Χριστιανοί ορθόδοξοι υπαγόμενοι υπό την επισκοπήν Δελβίου. Άλλα προ 150 ετών εγένοντο Μωαμεθανοί ατυχώς δια την αμάθειαν και τον φανατισμόν του τότε επισκόπου του Δελβίου, όστις κατά την παράδοσιν δεν επέτρεψε κατά την τεσσαρακοστήν των Αγίων Αποστόλων 40 ημερών να καταλύσωσιν αυτήν τρώγοντες γάλα και τυρόν, αφθονα παρ' αυτοίς όντα, ενώ ελίμωττον, επειδή εκείνο το ετος εγένετο λιμός, καθ' ολοκληρίαν αποτυχόντος ομητού κριθής και βρωμής, άτινα σπείρουσιν εις τα καλάδας των ορέων αυτών, ένεκα αναβορχίας και ξέρης, ως λέγομεν εν Ηπείρω. Τότε οι δυστυχείς ινα μη αποθάνωσι της Πείνης ηναγκάσθησαν να αρνηθώσι την θρησκείαν των Πατέρων των και εναγκαλισθώσι τον μωάμεθανισμόν, παρ' ω εύρον την δέουσαν περίθαλψιν και παροχήν ἀρτου και λοιπών αναγκαίων. Έτσι προ ολίγου προς τοις μωαμεθανικοίς ονόμασιν εφύλαττον και τα χριστιανικά ονόματα, οίον Μπελιούλ-τότος· τότος αλβανιστί σημαίνει παπάς ήτοι Μπελιούλ-Παπάς, Χασάν Γεώργης κλπ ιδία δε εις το Κούτσι έκαμνον ανέκαθεν συμπεθεριαίς, ο μωαμεθανός ελάμβανε χριστιανήν, και ο χριστιανός μωαμεθανήν - εννοείται ότι ουδεμίαν δύσκολία εν τούτοις παρουσιάζεται, διότι η γλώσσα η αυτή, Αλβανική, τα ήθη και έθιμα τα αυτά, ώστε μόνον η θρησκεία διεχώριζε το ανδρόγυνον· την Κυριακήν η χριστιανή στην εκκλησία κι ο Τούρκος στο Τζαμί την Παρασκευήν· επειδή οι Τούρκοι χοιρινόν κρέας δεν τρώγονται, έκαμνον πήταις με χοιρινόν κρέας και δήθεν να μη περάσῃ το λίπος, όπερ εν Ηπείρω λύγδαν καλούσιν, έθετον εν τω μέσω αυτής, ως διάφραγμα, φύλλον πέτουρον, ως λέγεται επιχωρίως εξ αλεύρου, όπως μη μολυνθή ο τούρκος εκ του λίπους· παροιμιώδης δε κατήντησαν η πήτα αύτη και παρά τούρκοις και χριστιανοίς και λέγουσιν αστείως σαν η πήττα η Κουτσιώτικη, ανακατομένη δηλαδή η υπόθεσις μεταφορικώς».*

Αρκετοί από τους κατοίκους του Κουρβελεσίου και μετά τον προηγηθέντα εξισλαμισμό μέχρι και της εποχής του Αλή Πασά ήταν χριστιανοί, αλλά ο Αλή Πασάς τους δελέασε με δώρα και τιμής και αλλαξοπίστησαν.

Μέχρι την επικράτηση του Χότζα (1944) και αργότερα ακόμη ως την κατάργηση της θρησκείας από το Κομμουνιστικό καθεστώς (1967) σε μερικά μέρη διατηρούνταν παλιοί χριστιανικοί ναοί, ερημωμένοι βέβαια.

Ο Αθ. Πετρίδης, σχετικά με την ερήμωση των ναών αναφέρει την εξής παράδοση στη «Φωνή της Ηπείρου» φύλλο 3, 11 Δεκεμβρίου 1892: «... Λέγεται ότι μια κανδήλα ανάπτεται υπό τινός Δερβίση, υπό την εποπτείαν του οποίου διατελούσε και τα πέριξ των ναών δάση, άτινα συνήθως απαντώσι παρ' αυτοίς ανέκαθεν, και ίσως κατά την αρχαίαν συνήθειαν των Ελλήνων, πέριξ των ναών ἀλση διατηρούντων. Εις δε το Μοναστήριον Κοκαμιάς, λεγόμενον, παρά το χωρίον Χουντέτσοβον της Χειμάρας και μενον, διασώζεται πανάρχαιον Ευαγγέλιον, χειρόγραφον εν μεμβράνη, ὅπερ τοσούτον σέβονται και σήμερον ἔτι οι Λιάπιδες Μωαμεθανοί, ώστε ορκίζονται επ' αυτού εν σπουδαίᾳ υποθέσει τινί μη διαλυσμένη υπό της Γεροντίας αυτών. Υπήρχε δε και παροιμία περί των μωαμεθανισθέντων Αλβανών παρά τοις χριστιανοίς Ηπειρώτας η εξής:

Τούρκος είσαι μορ' αγά;

Τούρκος μα την Παναγία»

Μετά όμως από κάποιο χρονικό διαστημα έγιναν φανατικότεροι από τους μωαμεθανούς. Σ' αυτό σφενέτεινε και το ότι σύχναζαν σε μωαμεθανικά σχολεία και διότι απολαμβαναν σουλτανικής εκτίμησης και ευνοίας, για λόγους πολιτικούς. Οι άντρες που κατάγονταν από την περιοχή ήταν αντάξιοι των Ευρωπαίων πολιτικών, όπως ο Αβεδήν Πασάς Ντίνος, όπως λεγόταν στην Τσαμουριά, του οποίου, βέβαια, ο παλιός πρόγονος λεγόταν Κωνσταντίνος και κατά συγκοπή Ντίνος. Ο Αβδούλ Φοάσαρης, άριστος ελληνιστής, μετέφερε και τον Όμηρο στα τουρκικά και πολλοί άλλοι.

Εκείνο που επικρατεί και σήμερα στους Λιά(μ)πηδες και θεωρείται σπουδαίο προτέρημα είναι η πολυθρόνη Μπέσα, την οποία, όταν δώσει ο Λιά(μ)πης, με κανέναν τρόπο δεν την παραβαίνει.

Κατά την επανάσταση του Λυκουργού, τα πνεύματα είχαν οξυνθεί, επειδή είχαν φονευτεί πολλοί Λιά(μ)πηδες στις μάχες. Επειδή όμως είχαν δώσει μπέσα, όταν, μετά την καταστροφή, είχαν συλληφθεί αρκετοί χριστιανοί, δεν καταδέχτηκαν να την παραβούν, αν και αργότερα ο Αλή Πασάς τους προέτρεψε να «χαλάσουν» τους αιχμαλώτους.

Εκείνοι που παραβαίνουν τη μπέσα είναι οι Τσάμηδες, γι' αυτό και μπαμπέσηδες τους ονομάζουν.

Οι Λιά(μ)πηδες, όπως και οι Χειμαριώτες, τιμούν τους γέροντες και παντού τους δίνουν την πρωτοκαθεδρία. Διαιρούνται σε φατοίες, σε τσέ-

τες, όπως ονομάζονται, στις οποίες συμπεριλαμβάνονται όλες οι εξ αίματος οικογένειες.

Γενικά οι κάτοικοι αγαπούν το χορό και τα τραγούδια. Χαρακτηριστικά είναι τα αυτοσχέδια μοιρολόγια τους, τα οποία μοιάζουν πολύ με τα Μανιάτικα μοιρολόγια.

Διακρίνονται επίσης από το έθιμο της εκδίκησης του αίματος. Να πάρουν δηλαδή «το αίμα πίσω», φονεύοντας το φονιά του συγγενή τους.

Ιστορικά στοιχεία για τη Χειμάρα

Όπως αναφέρθηκε πολλές οικογένειες Χειμαριώτων, εξαιτίας πολεμικών περιπτειών και σε διαφορετικές ταραγμένες εποχές, εγκατέλειψαν την Πατρίδα τους και εγκαταστάθηκαν στη Νότιο Ιταλία, στη Σικελία και κυρίως στη Νεάπολη, την πρωτεύουσα των δύο Σικελιών.

Πιθανόν στις βιβλιοθήκες της Νεάπολης και της Βενετίας, αλλά και στο Λιβόρνο και στη Γένοβα, που ζούσαν πολλοί Ήπαιροτες έμποροι, να διασώζονται (documenta), τα οποία θα οίξουν φως στη μεσαιωνική ιστορία της Χειμάρας και των όμορων προϊόντων και θα διευκολύνουν την επιστημονική έρευνα.

Επίσης πολλοί Χειμαριώτες αίχνη αποκατασταθεί στα Εφτάνησα και κυρίως στη γειτονική Κέρκυρα, απέναντι από τις ακτές της, διατηρώντας μάλιστα το όνομα της Πόλης της καταγωγής τους (Δελβινιώτες κλπ). Και εκεί μπορεί να βρεθεί καποια έγγραφα της εποχής.

Βαλκανικοί πόλεμοι - Αυτονομία

Τα γεγονότα μετά το 1912

Κατά του Βαλκανικούς πολέμους τα σύμμαχα Βαλκανικά κράτη, Ελλαδα, Βουλγαρία, Σερβία και Μαυροβούνιο, απελευθέρωσαν το ένα μετά το άλλο τα υπόδουλα εδάφη τους.

Το νεοσύστατο αλβανικό κράτος αρνήθηκε να συμμετάσχει στη Βαλκανική συμμαχία. Έμεινε πιστό στο πλευρό της καταρρέουσας τουρκικής κυριαρχίας στα Βαλκάνια.

Ο ελληνικός στρατός, υπό την ηγεσία του τότε διαδόχου Κωνσταντίνου, απελευθέρωσε τα Ιωάννινα (21-2-1913) και λίγες ημέρες αργότερα (3-3-1913) έφτανε στο Αργυρόκαστρο και στις 6 Μαρτίου 1913 στο Τερέλενι. Στο Βορρά ελληνικές δυνάμεις υπό τον υποστράτηγο Κ. Δαμιανό απελευθέρωσαν την Κορυτσά νωρίτερα (7-12-1912), αφού εξεδίωξαν τουρκαλβανική δύναμη του Τζιαβήτ πασά.

Η ελληνική σημαία κυμάτιζε περήφανη στα Ακροκεραύνια και τη Χειμάρα, όπου σώματα εθελοντικά με αρχηγό τον ταγματάρχη της χωροφυλακής Σπύρο Σπυρομίλιο και με τη συμμετοχή διακοσίων Κρητών, αποβιβάστηκαν στον όρμο της Χειμάρας Σπήλια και ύστερα από μικροσυμπλοκές κατέλαβαν την περιοχή (Οκτώβριος 1912).

Οι Αλβανοί του Κουρβελεσίου αντέδρασαν, αλλά γρήγορα διαλύθηκαν από την ορμή των ελευθερωτών. Κατά την πάγια τακτική τους όμως οι Τουρκαλβανοί, κατά την αποχώρησή τους, κατέστρεψαν τα ελληνοφθόδοξα χωριά του Δελβίνου. Οι διασωθέντες τότε και πάλι βρήκαν καταφύγιο και περίθαλψη στην Κέρκυρα.

Στο μεταξύ οι Αλβανοί, με την υποστήριξη της Αυστροουγγαρίας και Ιταλίας, οι οποίες είχαν ζωτικά συμφέροντα στην Αδριατική, μέθαλψαν και στήριξαν το αλβανικό αίτημα για δημιουργία ανεξάρτητου αλβανικού κράτους. Στις 28 Νοεμβρίου 1912 οι Αλβανοί υπό την πρεσία του Ισμαήλ Κεμάλ μπέη Βλιόρα κηρύχτηκαν στην Αυλώνα την ανεξαρτησία της χώρας τους, η οποία επικυρώθηκε από τη Συνθήκη του Λονδίνου (17-5-1913).

Στις 17 Δεκεμβρίου 1913 η Διεθνής Επιτροπή με το Πρωτόκόλλο της Φλωρεντίας επεδίκαζε τη Βόρειο Ήπειρο στην Αλβανία.

Οι Μεγάλες Δυνάμεις διέτρεψαν την Ελλάδα (13-2-1914) να αποσύρει τα στρατεύματά της από το Βορειοηπειρωτικό χώρο.

Οι Βορειοηπειρώτες πρότης της καταφανούς αυτής αδικίας, σχημάτισαν ιερούς λόχους και πέτρό την αρχηγία του Γεώργιου Χρηστάκη Ζωγράφου εκήρουξαν την Αυτονομία της Βορείου Ηπείρου (17-2-1914).

Πριν από την κήρυξη του αγώνα υπήρξαν κάποιοι δισταγμοί από την Επιτροπή Αγώνα. Ο Γεώργιος Ζωγράφος συνιστούσε υπομονή.

Τότε ο παρευρισκόμενος στη σύσκεψη αρχηγός της Χειμάρας Σπυρομίλιος έκαμψε τους δισταγμούς, με τούτα τα λόγια:

«Πρέπει να ξέρετε, αδελφοί, ότι η λογική δεν συμβαδίζει με τις επαναστάσεις. Εάν έπαιρναν έτσι τα πράγματα και οι πατέρες μας, ουδέποτε θα έπαιρναν τ' άρματα, ούτε και το 1821 ακόμη, για να κτυπήσουν τους Τούρκους... Δεν χωρεί, αδέλφια, δισταγμός και να ξήσωμεν θα μπορέσωμεν και να πολεμήσωμεν θα κατορθώσωμεν, ακόμη και στην περίπτωση που δεν έχομεν πολλά όπλα, θα έχωμεν τσεκούρια, δόντια και νύχια. Εγώ πάντως μοναχός με τους Χειμαραίους θα πολεμήσω και θα νικήσω».

Μετά τα πατριωτικά λόγια του Σπυρομίλιου οι δισταγμοί υπεχώρησαν και ο αγώνας άρχισε. Είναι γνωστά τα γεγονότα του νικηφόρου Αυτονομιακού Αγώνα των Βορειοηπειρωτών.

Μετά την απόφαση της Επιτροπής Αγώνα να αντισταθούν ενόπλως

O Rene Pyaux, ανταποκριτής του «Χρόνου» των Παρισίων στη Βόρειο Ήπειρο και συγγραφέας του βιβλίου «Η δυστυχισμένη Ήπειρος», το 1914 στη Νίβιτσα της Χειμάρας.

(Αρχείο Ι.Β.Ε.)

και να διεκδικήσουν τα δίκαια τους, ο Σπυρομίλιος επέστρεψε επειγόντως στη Χειμάρα, όπου στις 9 Φεβρουαρίου 1914 πρώτος ύψωσε τη σημαία της Αυτονομίας και άρχισε τον αγώνα. Οι αθηναϊκές εφημερίδες της εποχής ως εξής περιγράφουν την κήρυξη της αυτονομίας από τους Χειμαριώτες:

«Κατά πληροφορίας εκ Χειμάρας, συγκεντρώθησαν εις την Κεντρικήν Πλατείαν αυτής όλοι οι δυνάμενοι να φέρουν όπλα εξ όλης της περιοχής. Εις τον Ναόν των Αγίων Πάντων εγένετο κατανυκτική δέησις και εν συνεχείᾳ τα πλήθη, ηγουμένου του Αρχηγού Χειμάρας Σπυρομίλιου, μετέβησαν εις το Διοικητήριον, όπου εκηρύχθη η κατάλυσις των Αρχών και η ύψωσις της Αυτονόμου σημαίας Χειμάρας, η οποία ήτο η αυτή με την ελληνικήν, με μόνην διαφοράν ότι εις το κατώτερον κυανούν τετράγωνον ευρίσκετο κεντημένος ο Δικέφαλος Αετός μελανόχρους εκ χρυσού.

Οιεροί λόχοι ετέθησαν υπό τας διαταγάς του Σπυρομίλιου, οι δε κάτοικοι γονυκλινείς ευχαριστούσαν τον Θεόν, διότι τους ηυδόκησε να ίδουν την Πατρίδα τους ελεύθερην».

Δεν θα αναφερθούμε στις πολεμικές επιχειρήσεις του τομέα Χειμάρας, οι οποίες απέβησαν, όπως και στους υπόλοιπους τομείς, θριαμβευτικές για τους Αυτονομιστές.

Ο νικηφόρος αγώνας των Βορειοηπειρωτών είχε ευνοϊκή κατάληξη. Στις 17 Μαΐου 1914 υπογράφηκε στην Κέρκυρα το «Πρωτόκολλο της Κερκύρας», το οποίο έδινε ευρεία διοικητική Αυτονομία στην Βόρειο Ήπειρο.

Κατά τη διάρκεια του αγώνα ξένοι ανταποκριτές ενημέρωναν την διεθνή κοινή γνώμη. Αξίζει να σημειώσουμε τις αυτοποκρίσεις του René Pyaux από την περιοχή της Χειμάρας, όπου οι κάτοικοι τον υποδέχονταν με ανοιχτές αγκαλιές.

Από τη Νίβιτσα και το Πικέρνει γράφει:

«.... Τα δάκρυα υγραίνουν τους οφθαλμούς μου όταν αναπολούν τας ωραίας και συγκινητικάς στιγμάς που έζησα μαζί ματωνευγενικό και γενναίο αυτό λαό».

Θα πρέπει να σημειωθεί ότι με την επιστροφή των εκπροσώπων του Ηπειρωτικού λαού Γεωργίου Χ. Ζωραΐδη και Αλέξ. Καραπάνου από την Κέρκυρα, συνήλθε στο Δέλβινο Συντακτική Συνέλευση με εκπροσώπους από όλες τις βορειοηπειρωτικές περιοχές.

Τη Χειμάρα εκπροσωπούσαν οι Σπύρος Σπυρομίλιος, Ν. Λέκκας και Νίκο - Μίλιος. Ύστερα από μακρά διαλογική συζήτηση η συνέλευση επικύρωσε τις συμφωνίες της Κέρκυρας.

Μόνο οι εκπρόσωποι της Χειμάρας δεν υπέγραψαν το Πρωτόκολλο και απεγνώστησαν από τη συνέλευση, λέγοντας ότι θα υπέγραψαν μόνο την «Ενωση της Βορείου Ηπείρου με την Ελλάδα».

Μετά τα δραματικά αυτά γεγονότα για την τύχη της Βορείου Ηπείρου και με την έναρξη του Α' Παγκοσμίου Πολέμου τα πράγματα πήραν άλλη τροπή.

Η περίοδος 1916 - 1944

α) Η Χειμάρα υπό Ιταλική Κατοχή (1916-1920)

Με την αποχώρηση του ελληνικού στρατού από τη Χειμάρα το 1916, οι Ιταλοί πέρασαν το Λογαρά (ορεινή περιοχή μεταξύ Χειμάρας και Αυλώνας) και κατέλαβαν την περιοχή. Άρχισε μια τρίχρονη περίοδος κατά την οποία οι Χειμαριώτες έζησαν την Κατοχή των Ιταλών.

Οι ιταλικές αρχές κατοχής έδειξαν τα φιλοαλβανικά τους αισθήματα και την ανθελληνικότητά τους.

Δεν γινόταν λόγος για προνόμια και παραχωρήσεις. Με την κατάληψη της Χειμάρας η πρώτη τους ενέργεια ήταν η κατάργηση των ελληνικών σχολείων και η αντικατάστασή τους με ιταλικά, τα οποία επάνδωσαν με Ιταλούς δασκάλους.

Το καλοκαίρι του 1919 οι Ιταλοί απεχώρησαν από την περιοχή της Χειμάρας. Οι Χειμαριώτες για άλλη μια φορά σχημάτισαν τοπική Κυβέρνηση με εκπροσώπους από όλα τα χωριά. Φορούσαν μάλιστα και σκούφο με τα αρχικά ΑΧ (Ανεξάρτητη Χειμάρα).

Το 1917-1918 έκαμε την παρουσία της η θανατηφόρα ισπανική γρίπη, που αποδεκάτισε τον πληθυσμό. Μια εποχή δύστυχη, που δεν έμεινε μακριά οικογένεια να μην θρηνήσει κάποιον δικό της. Το ότι η γρίπη προετείτοια έκταση βοήθησε και η πείνα που μάστιζε τότε τον τόπο.

β) Τα πρώτα τρία χρόνια στην Αλβανία (περίοδος Φαν Νόλι)

Τον Αύγουστο του 1921 οι Αλβανοί πάτησαν το πόδι τους στη Χειμάρα και πήρε τέλος η ανεξαρτησία της. Αοχγός των Αλβανών που κατέλαβαν τη Χειμάρα ήταν ο μισέλληνας Αζίς Τσάμης από την Τσαμουριά.

Τα δύο πρώτα χρόνια το νεοσύστατο αλβανικό κράτος ζούσε σε φοβερή αβεβαιότητα. Συγκλονιζόταν από τρομερές πολιτικές ταραχές.

Με πρωταγωνιστή τον φαυδοεπίσκοπο Φαν Νόλι (Μαυρομμάτη) γίνονται προσπάθειες αφανισμού της ελληνικής ορθοδοξίας. Διαρκής αγωνία και συνεχείς πιέσεις. Κύρια φροντίδα του Φαν Νόλι η κατάργηση των προνομίων της Χειμάρας (1924). Για το σκοπό αυτό εξέδωσε και σχετική διαταγή.

Οι Χειμαριώτες αναστατώθηκαν. Και πάλι έτοιμοι να αντισταθούν με το όπλα. Προέβαλαν αντίσταση στις αλβανικές αρχές. Οι Αλβανοί απέτρυγαν τη σύγκρουση και υποσχέθηκαν ότι οι Χειμαριώτες θα διατηρούσαν τα Σουλτανικά προνόμια, εάν συναινέσουν στην υποταγή.

Οι Χειμαριώτες παρέμειναν αμετάπειστοι και ζήτησαν την ενίσχυση της Ελλάδας. Τον Μάιο του 1921, όταν η Ελλάδα βρισκόταν σε εμπόλεμη κατάσταση με την Τουρκία, επετέθησαν εναντίον της Χειμάρας. Τους περικύλωσαν και τους ανάγκασαν να συνθηκολογήσουν, αφού τους έλειπαν τα πολεμοφόδια. Οι σχετικές διαπραγματεύσεις έγιναν στην Αυλώνα και κατέληξαν σε συμφωνία η οποία προέβλεπε την εξασφάλιση της κανονικής λειτουργίας των ελληνικών σχολείων, θρησκευτική ελευθερία, αναγνώριση των προνομίων και ιδιαίτερη εκλογική περιφέρεια Χειμάρας, που τους επέτρεπε να εκλέγουν δύο βουλευτές.

Οι Αλβανοί αθέτησαν τις συμφωνίες της πρεσβευτικής απόφασης του 1921, η οποία όχι μόνο θέτει τα σύνορα και καλούσε την Αλβανία, ως κυρίαρχο και ανεξάρτητο κράτος, να σέβεται τις διεθνείς της υποχρεώσεις, που αφορούν τα δικαιώματα των μειονοτήτων, τα οποία δεν επιτρέποταν να παραβεί ούτε νομοθετικά.

γ. Η Χειμάρα στην εποχή του Ζώγου (1924 - 1939)

Η περίοδος του Ζώγου ασφαλώς και δεν ήταν η καλύτερη για τους Χειμαριώτες. Ο Ζώγου δεν τους ενόχλησε και ούτε σκέφτηκε να τους αφαιρέσει τα μακροχρόνια προνόμια τους. Το 1932, μάλλον εξαπατήθηκε από μισελληνικούς κύκλους και υπέγραψε Βασιλικό Διάταγμα για την χαταργηση των προνομίων της Χειμάρας.

Οι Χειμαριώτες και πάλι εξεγέρθηκαν. Μετά από διαπομπατεύσεις ο Ζώγου συμφώνησε να παραμείνουν τα προνόμια. Ακολούθησε το σχολικό ζήτημα των ετών 1934-1937 με τη γνωστή κατάληξη της επαναλειτουργίας των ελληνικών σχολείων με απόφαση του Διεθνούς Δικαστηρίου της Χάγης.

Η οργή των Αλβανών δεν παρατηρήθηκε μόνο στο κλείσιμο των σχολείων στα χρόνια της Βασιλείας του Ζώγου, αλλά επεξετάθηκε και σε άλλους τομείς. Κατέβαλλαν απότιμες προσπάθειες να αλλοιώσουν την πλειοψηφία των χριστιανικών πληθυσμών των νομών Αργυροκάστρου και Κορυτσάς με προσθήκη μουσουλμανικών στοιχείων.

Από το νομό Αργυροκάστρου απέσπασαν την αμιγή ορθόδοξη περιοχή της Χειμάρας και το Λεσκοβίκι και τις συνένωσαν με τον νομό Αυλώνας, πλην δε Κορυτσά με μουσουλμανικά χωριά του Ελμπασάν. Έτσι επέφεραν πληθυσμιακή αλλοίωση στις περιφέρειες αυτές.

Τα ελληνικά σχολεία των δίγλωσσων κοινοτήτων της Χειμάρας έκλεισαν και ποτέ δεν έγινε λόγος για ξεχωριστή περιφέρεια Χειμάρας, αφού συνενώθηκε με το νομό Αυλώνας, που πλειοψηφούσε ο μουσουλμανικός πληθυσμός.

Ειδικά για τη γλώσσα θα πρέπει να τονιστεί ότι μόνο στην πόλη της Χειμάρας και στα δύο χωριά, τις Δρυμάδες και Παλάσα, διατηρήθηκε ανέπαφη η ελληνική γλώσσα. Η διατήρηση του μητρικού γλωσσικού ογκού, έστω και σε περιορισμένη έκταση, υπήρξε άθλος για την περιοχή. Πρόκειται πράγματι για κατόρθωμα, γιατί μπόρεσαν, μετά από διώξεις και πιέσεις αιώνων να κρατήσουν και να διατηρήσουν τη δωρική τους διάλεκτο. Είναι εύκολο να ερμηνευτεί το γεγονός γιατί στα υπόλοιπα χωριά της Επαρχίας μιλιέται η αλβανική γλώσσα.

Οι συνεχείς και μανιασμένες τουρκικές επιθέσεις εναντίον της απόθητης Χειμάρας, η πείνα και η εξαθλίωση του χριστιανικού στοιχείου, ο φοβερός υποχρεωτικός εξισλαμισμός, το κλείσιμο των ελληνικών σχολείων και οι αδιάκοπες και συνεχιζόμενες αλβανικές παρεμβάσεις, που αποσκοπούν στην αλλοίωση της πληθυσμιακής σύνθεσης της περιοχής, έφεραν γλωσσικές ανακατατάξεις και στον χαονικό χώρο.

Δεν θα ανατρέξουμε στις πάμπολλες ελληνικές τοπωνυμίες που αποδεικνύουν την ελληνική φυσιογνωμία του Βούνου, αλλά και των άλλων αλβανόφωνων χωριών της Χειμάρας. Η ιστορία είναι αψευδής μάρτυρας της ελληνικότητάς τους.

Μέχρι το 1920 όλα τα χωριά της επαρχίας διατηρούσαν ελληνικά σχολεία.

Κατά το 1923 γίνεται νέα επιδρομή εναντίον της Χειμάρας. Πιέσεις κυβερνητικών εκπροσώπων με σκοπό να συναινέσουν οι Χειμαριώτες στην κατάργηση των συμφωνιών. Δημογεροντία από όλη την επαρχία μετέβη στα Τίρανα προς συνάντηση του πρωθυπουργού Αχμέτ Ζώγου, ο οποίος, σε μια εποχή που αντιμετώπιζε εξωτερικές αντιδράσεις από τον Φαν Νόλι και επειδή δεν επιθυμούσε να δημιουργήσει θέμα Χειμάρας, έδωσε εντολή να αφήσουν ήσυχους τους Χειμαριώτες.

Και πάλι πιέσεις για την στήριξη αφομοίωση των Χειμαριώτων με τους Αλβανούς από τον Φαν Νόλι και αργότερα από τις κυβερνήσεις του Αχμέτ Ζώγου. Σ' αυτές τις πιέσεις οι Χειμαριώτες αντιστέκονταν σθεναρά και αντιδρούσαν και διά των όπλων.

Γενικά η κατάσταση του ελληνικού στοιχείου που ζούσε στην Αλβανία είχε γίνει αφόρητη. Οι αρμόδιες αλβανικές αρχές δεν σεβάστηκαν καμιά από τις συμφωνίες που ανέλαβαν.

Στις 7 Απριλίου 1939 φόβος και αγωνία κατέλαβε τους πληθυσμούς, όταν αντίκρισαν τον ιταλικό στρατό να αποβιβάζεται στη χώρα τους. Ο Αχμέτ Ζώγου ανεχώρησε εσπευσμένα και οι Ιταλοί διέλυσαν την Αλβανία από κυρίαρχο κράτος και την μετέτρεψαν σε ιταλικό προτεκτοράτο. Πάντοτε η Ιταλία εποφθαλμούσε την γεωγραφική θέση της Αλβανίας.

Τώρα, προσκληθέντες από πολιτικούς φυγάδες της Μπασκίμι - Κομπετάρ¹, κατελάμβαναν την Αλβανία υπό τον βασιλέα Βίκτωρα Εμμανουήλ, στον οποίο η Αλβανική Συντακτική Συνέλευση, που συνήλθε στα Τίρανα (12-6-1939), προσέφερε το αλβανικό στέμμα.

1. Μπασκίμι - Κομπετάρ (= Εθνική Ένωση): Ανωτάτη Επιτροπή Απελευθερωτικού Αγώνα, που δρούσε στο εξωτερικό και διευθυνόταν από εξέχοντες Αλβανούς.

Μετά την ένωση της Ιταλίας και Αλβανίας η κατάσταση σε βάρος των Ελλήνων επιδεινώθηκε. Μίσος εναντίον των Ελληνορθοδόξων, κλείσιμο των σχολείων και των εκκλησιών των ελληνικών κοινοτήτων και απομάκρυνση των Ελλήνων από δημόσιες υπηρεσίες, με τη δικαιολογία του αντιδραστικού.

Στα σχολεία μετά τον αλβανικό ύμνο και τον φασιστικό «Τζιοβινέτσα» έψαλλαν τον απελευθερωτικό τραγούδι «Κόσοβο και Τσαμουριά».

Η Ιταλική εισβολή - Κατοχή (1940 - 1944)

Με την ιταλική εισβολή στην Ελλάδα αρχίζει νέα σελίδα και για τους Βορειοηπειρωτικούς πληθυσμούς. Γνωστά τα γεγονότα του Ελληνοϊταλικού πολέμου. Οι Έλληνες στρατιώτες προελαύνουν στη Βόρειο Ήπειρο και την ελευθερώνουν.

Στις 22 Δεκεμβρίου του 1940 μπαίνουν στη Θρακική Χειμάρα.

Οι Χειμαριώτες, με επικεφαλής τους ιερείς, τους δημογέροντες και το στρατό, ψάλλοντας το «Χριστός Ανεβαίη» μεταβαίνουν στο ναό των Αγίων Πάντων και τελούν δοξολογία για τα ελευθέρια.

Με την κατάρρευση του Ιατρικού αρχίζει η Γερμανική Κατοχή και η Αντίσταση από ένοπλες ανταρτικές ομάδες κατά του νέου δυνάστη. Πολλοί Χειμαριώτες τότε κατεφυγαν στην Αίγυπτο και οι περισσότεροι εντάχτηκαν στις οργανώσεις της Εθνικής Αντίστασης στην Ελλάδα.

Το τέλος του πολέμου βρήκε τη Βόρειο Ήπειρο και τη Χειμάρα κάτω από το νέο καθεστώς που είχε εγκαθιδρύσει ο Ενβέρ Χότζα.

Ενα καθεστώς κτηνώδες, βάρβαρο και αδυσώπητο, που ζητούσε τυφλή μποκοή στον «Πατερούλη» τον Χότζα και στο Κόμμα.

Οι νικητές του πολέμου συνήλθαν στις 29 Ιουλίου 1946 στο Παρίσι, όπου άρχισε η Διάσκεψη Ειρήνης. Μεταξύ των άλλων συζητήθηκε και το «Βορειοηπειρωτικό» πρόβλημα, για το οποίο όμως δεν δόθηκε καμιά λύση. Παρέμεινε εκκρεμές και παραπέμφθηκε να συζητηθεί από το Συμβούλιο των υπουργών των τεσσάρων δυνάμεων, στο οποίο και παραμένει αναμένοντας ευνοϊκή λύση.

Τα Πέτρινα Χρόνια (1944 - 1989)

Με το τέλος του Β' πολέμου επικράτησε στην Αλβανία η «Επανάσταση του Προλεταριάτου» και εγκαθιδρύθηκε «Λαϊκή Σοσιαλιστική Δημοκρατία» (Νοέμβριος 1944).

Πρώτη ενέργεια του καθεστώτος Χότζα ήταν η απόσπαση της Χειμάρας από τις λεγόμενες «μειονοτικές ζώνες». Καταργήθηκε η ελληνική εκπαίδευση και αφαιρέθηκε από τους Χειμαριώτες η ελληνική καταγωγή από τις ταυτότητές τους.

Είναι μια καταθλιπτική εποχή που σημάδεψε για 45 ολόκληρα χρόνια τη ζωή και το μέλλον των Ελλήνων της Βορείου Ήπειρου.

Εγκλωβισμένοι με τα ηλεκτροφόρα συρματοπλέγματα στην απέραντη φυλακή της Αλβανίας, αποκομμένοι από τον μητρικό κορμό και πλήρως απομονωμένοι από τον υπόλοιπο κόσμο, έχασαν τον προσανατολισμό τους και αφέθηκαν στην τύχη τους. Στα χρόνια αυτά ο αφελληνισμός κορυφώθηκε με τις διώξεις, τις εκτοπίσεις, τις φυλακές, τους θανάτους, θλιβερή κατάληξη ο μαζανθρωπισμός, η εξαθλίωση, ο φόβος και ο τρόμος.

Η αλλοίωση της φυλετικής φυσιογνωμίας άρχισε πολύ νωρίς σε όλες τις βιορειοπειρωτικές περιοχές. Ο Ενβέρ Χότζα συμπεριφερόθηκε σκληρά στο ελληνικό στοιχείο και πήρε σειρά μέτρων που απέβλεπαν στην παράλυση της συνοχής των Ελλήνων και στην αποσύνθεσή τους.

Από τη δεκαετία του '50 και μέχρι το τέλος της δεκαετίας του '80, ο Χότζα και οι επίγονοί του συναγωνίζονταν σε σκληρότητα και αναλγησία απέναντι των Ελλήνων. Οι Χειμαριώτες στον κυκλώνα της τραγωδίας. Η απομόνωση της χώρας από τον έξω κόσμο τους βοηθούσε στη λήψη τέτοιων σκληρών μέτρων.

Στις ψυχές των ανθρώπων είχε φωλιάσει ο τρόμος, η ανησυχία και οι κίνδυνοι και οι αντιρράσεις τους ελάχιστες ή και μηδαμινές.

Από την τώρα Σοβιετική Ένωση είχε ξεκινήσει η «διεθνιστική» πολιτική με το απατηλό σύνθημα του «πολίτη του κόσμου», και προπαγάνδιζε την κατάργηση των θρησκευτικών και φυλετικών φραγμών και στα δορυφορικά κράτη.

Η επίσημη κατάργηση της θρησκείας το 1967 επέφερε καίριο πλήγμα στα φυλετικά και θρησκευτικά στεγανά. Οι Αλβανοί καθοδηγητές επεδίωξαν να εμφυσήσουν στους πολίτες της χώρας αλβανική συνείδηση (όλοι είμαστε Αλβανοί) και να αιμβλύνουν τις φυλετικές και θρησκευτικές διαφορές. Οι μικτοί γάμοι που ακολούθησαν και η αναγκαστική μετανάστευση χιλιάδων Ελλήνων στο Βορρά, με το πρόσχημα της εξεύρεσης εργασίας, επέφεραν ρήγμα στους ελληνικούς πληθυσμούς και αλλοίωσαν τη φυσιογνωμία των κατοίκων.

Από τότε είχε αρχίσει η εγκατάσταση Αλβανών από το Βορρά στις Νότιες περιοχές. Εμφανείς οι επιδιώξεις των Αλβανών να χαλαρώσουν και διαλύσουν τους φυλετικούς δεσμούς και να δημιουργήσουν και διεθνώς

την εντύπωση ότι και σ' αυτά, τα από αιώνων ελληνικά εδάφη, κατοικούν Αλβανοί.

Οι Αλβανοί, με αυστηρότατους νόμους, με το κλείσιμο των ελληνικών σχολείων, με τις διώξεις, τις φυλακίσεις, τους προφυλακισμούς –«Κολιάκηδες» ήταν οι Έλληνες – με την κατάργηση της θρησκείας, το γκρέμισμα των ναών και τον αποσχηματισμό των ιερέων, με τις αναγκαστικές μετατοπίσεις πληθυσμών, ενσυνείδητα αγωνίστηκαν να εξαλβανίσουν τους ελληνικούς πληθυσμούς με απατηλά «σοσιαλιστικά οράματα», αλλάζοντας με νόμο ακόμα και τα χριστιανικά τους ονόματα.

Οι κάτοικοι όμως του δύσμοιρου αυτού τόπου κράτησαν ψηλά την ιδέα της ωμοιοσύνης και στάθηκαν οι προφυλακές του ελληνισμού στη Βαλκανική.

Η κατάρρευση του καθεστώτος (1989). Η Μεγάλη Φυγή

Το 1989 ήρθε η κατάρρευση του καθεστώτος. Η «σοσιαλιστική οικοδόμηση» δεν ήρθε. Υποχώρησε και διαλύθηκε σε ερείπια. Οι κάτοικοι, τυφλωμένοι από το ξαφνικό φως, εγκαταλείπουν ομαδικά τη χώρα καταστρέφοντας ό, τι τους θύμιζε το μποτό παρελθόν. Βιαστικά δρασκελίζουν τα σύνορα και τρέπονται σε φυγή. Τα ηλεκτροφόρα συρματοπλέγματα, που για μισόν αιώνα τους κρατούσαν φυλακισμένους, γκρεμίστηκαν.

Ακολούθησε η Μεγάλη Φυγή, η Μεγάλη Έξοδος των Βορειοηπειρωτών προς τη μητέρα πατρίδα και το «άδειασμα» των ελληνικών περιοχών από τη ζωντανή παρουσία νέων ανθρώπων. Πολλοί μέσα στη βιασύνη της φυγής τακτίζονται στους απότομους βράχους και τις κακοτράχαλες χιονισμένες διαβάσεις της Μουργκάνας. Μέσα σε μια νύχτα, την Πρωτοχρονιά του '91, πάνω από έξι χιλιάδες πέρασαν τα σύνορα και ήρθαν πρόσφυγες. Μάταια οι μαυρομαντηλούσες μανάδες και οι γεροπαππούδες εκλιπαρούν τα παιδιά τους να μην τους εγκαταλείψουν:

Πού πας, πού πας λεβέντη μου, στη νύχτα του χειμώνα;
 Πάνω 'ναι μαύρος ουρανός και κάτω είν' άσπρα χιόνια,
 βογγάει ο τόπος μας βαθιά και λέει: «Γιέ μου, γύρα».
 Κι η μαυρομαντηλούσα εγώ, σε καρτερώ στη θύρα.
 Φυσάει. Και το τσεμπέρι μου, μαύρη πεντιέρα κάνει,
 μέσα στους ανεμοδαρμούς, σαν βάρκα στο λιμάνι...
 Το δάκρυ μου 'γινε φωτιά κι όλα τα χιόνια λιώνει.
 Τι κρίμα, τέτοια λεβεντιά, να χάνεται στο χιόνι.

Ούτε οι επικλήσεις των προγόνων από τους τάφους αναχαιτίζουν τη φυγή:

*Το δάκρυ ύσταξε στη γη κι οι προσπατπούδες όλοι
πετιούνται τα μεσάνυχτα π' της γης τ' αραξοβόλι.*

*Ανοίγουνε τους τάφους τους και μπουμπουνάνε: «ούρια,
μη φεύγε απ' τον τόπο σας», κι αδειάζουν τα κουμπούρια,
και κάνουν τις ταφόπετρες άτια, φοράδες, σέλες
κι άνεμος, να γυρίσουνε πίσω, παιδιά, κοπέλες.*

*Και ξαπλωμένοι εμείς βαθιά, φαρδιά-πλατιά στη γη μας,
δεν κουνηθήκαμ' από δω, ευλογημένοι γιοι μας.*

*Παιδιά, μη μας αφήνετε στη μοναξιά, στα πλάγια,
να γίνουμε βρυκόλακες, να βγαίνουμε τα βράδια.*

Η μάντρα κοιμητήριο κι η ρουγά ερημωμένη.

Κάτω απ' το γέρικο φτελιά, βογκάν κι οι πεθαμένοι.

(Νίκου Κατσαλίδα, «Το ροιδολόι του βουρκωμένου βουνού» (απόσπασμα): Στην Ανθολογία Βορειοηπειρωτικής ποίησης - Εξόριστη ποίηση, εκδόσεις Ι.Β.Ε., Ιωάννινα 1996, σ. 92).

Όταν κατέρρευσε ο Κομμουνισμός το 1989, οι ελπίδες μισού και παραπάνω αιώνα πέταξαν.

Από τη Δύση προσφέρονταν οικονομικές και τεχνικές διευκολύνσεις. Στα οχτώ χρόνια μετά την πτώση του τείχους του Βερολίνου ο κόσμος μπήκε σε κίνηση χωρίς από πολλά χρόνια αποτελμάτωσης και στασιμότητας. Η κίνηση αυτή στην Αλβανία δεν έφερε τα αναμενόμενα αποτελέσματα.

Μάτι το 1989 το «Κόμμα Εργασίας» έπαψε να διαθέτει το μονοπώλιο της χρήσης εξουσίας. Η επιλογή έγινε ανάμεσα στο χάος και την τάξη, με διαφορά ότι η τάξη δεν έρχεται με δυναμικές λύσεις, όπως αψυχολόγητα προσπάθησαν οι μετακομμουνιστικές κυβερνήσεις στην Αλβανία. Η κρίση - πόλεμος των παρατραπέζων του 1997 απέδειξε ότι η χώρα κατατρύχεται ακόμη από το βάρος του παρελθόντος. Ζει μια περίοδο μεταβατική, με άμεσες επιπτώσεις και στο ελληνικό στοιχείο.

Το πρόβλημα των μειονοτήτων, που καλυπτόταν κάτω από τον μανδύα διεθνιστικών συνθημάτων βγήκε στην επιφάνεια.

Θρησκευτικοί και φυλετικοί φανατισμοί ξεπήδησαν ξαφνικά. Η εθνικιστική αυτή έκρηξη κορυφώθηκε στα Βαλκάνια και ήταν επόμενο να βγάλει από την αφάνεια και το «Βορειοηπειρωτικό πρόβλημα».

Ήθη και έθιμα της Χειμάρας

Το εθιμικό δίκαιο των κατοίκων της Χειμάρας παρουσιάζει μικρές διαφορές από τον υπόλοιπο Ηπειρωτικό κορμό. Τα παραδοτά έθιμα τους χάνονται στα βάθη των αιώνων. Ο αρραβώνας, ο γάμος, τα βαφτίσια, ο θάνατος και το πένθος ακολουθούν ξεχωριστό τελετουργικό. Οι διαφορές από τον υπόλοιπο Ηπειρωτικό χώρο μαρτυρούν την προσήλωσή τους στις πανάρχαιες παραδόσεις τους και στο βαθύτατο ελληνικό τους φρόνημα.

Οι τοπικές τους εκδηλώσεις, οι θρησκευτικές γιορτές των Χριστουγέννων, της Πρωτοχρονιάς, των Φώτων, των Απόκρεων, της Μεγάλης Εβδομάδας, του Πάσχα, ακολουθούν με ορισμένες διαφοροποιήσεις, τις όμοιες εκδηλώσεις του Βορειοηπειρωτικού χώρου.

Η μουσική παράδοση και το τραγούδι, ο χορός και τα χειμαριώτικα μοιρολόγια, είναι αντιπροσωπευτικά της λεβεντιάς και της αξιοσύνης που χαρακτηρίζουν τους Χειμαριώτες.

Ήθη και έθιμα που διατηρούν τον αρχαιό τους χαρακτήρα και προκαλούν την περιέργεια των επισκεπτών.

Ο οικογενειακός βίος πατοιαρχικός. Συζούν πολλές ηλικίες μαζί στο ίδιο σπίτι και ο μεγαλύτερος στην ηλικία αναγνωρίζεται αρχηγός.

Ο Χειμαριώτης αγαπάει με πάθος το πατρικό του σπίτι. Είναι γι' αυτόν η χαρά της ζωής του, το πρωταρχικό του μέλημα και οι συνεχείς φροντίδες του. Στους ισχους τα κρεμασμένα μπαρουτοκαπνισμένα όπλα, ενθύμια ενδόξων προγόνων, που τα τίμησαν με την ανδρεία τους, δείχνουν στους νεότερους το δρόμο της δικής τους πορείας.

Η φιλοξενία είναι υποχρέωση ιερή για τους Χειμαριώτες. Ο «οντάς» είναι πάντα στρωμένος, καθαρός και έτοιμος να δεχτεί τους ξένους.

Άξιο προσοχής είναι τα έθιμα του θανάτου. Έλκουν την προέλευσή τους από τους αρχαίους Έλληνες. Θυμίζουν συνήθειες και τελετουργίες των ομηρικών χρόνων.

«Όταν ο θανών ήτο νέος – γράφει ο Βουνιώτης– Χειμάρα, 1966, σ.53) εθεωρείτο μεγάλη απώλεια, γιατί προωρίζετο για καλόν πολεμιστή, όταν ο νεκρός έπιπτε εις το πεδίον της μάχης παληκαρίσια τον έκλαιγαν όλοι οι συγγενείς, νέοι και γέροντες, άνδρες και γυναίκες, γιατί προσβολή δεν ήταν ένας άνδρας να κλαίει το παλικάρι που σκοτώθηκε πολεμώντας και μάλιστα διά την τιμήν ή την πατρίδα».

Η ομηρική Ελλάδα επέζησε στη Χειμάρα. Κατά τη διάρκεια που ο νεκρός βρισκόταν στο σπίτι, οι Χειμαριώτισσες ξέπλεκαν τις κοτσίδες

τους, η μητέρα δε και οι αδελφές του νεκρού τις έκοβαν και άφηναν ακάλυπτη την κόμη τους.

Και στα ομηρικά χρόνια παρατηρούμε το ίδιο. Οι συγγενείς του αποθανόντα τρυπούσαν με τα νύχια τις παρειές τους και άφηναν να τρέχει το αίμα στο πρόσωπό τους (Ιλιάδα, Τ5 284). Το ίδιο ομηρικό έθιμο διατηρείται στη Χειμάρα. Οι Χειμαριώτισσες ξεσχίζουν με τα νύχια τις παρειές τους και για μια εβδομάδα αφήνουν στο πρόσωπό τους το αίμα.

Η λύπη της οικογένειας για την απώλεια προσφιλούς προσώπου μετριαζόταν όταν ο νέος έπεφτε νεκρός στον πόλεμο. Αυτό για την οικογένεια εθεωρείτο υψίστη τιμή.

Και τα έθιμα του γάμου διατηρούν τον αρχαϊκό τους χαρακτήρα.

Δεν είναι του παρόντος να αναπτύξουμε τα σχετικά με τον γάμο στις λεπτομέρειές του.

Μέσα στα άλλα ένα έθιμο, που δυστυχώς έσβησε, πτάντο έθιμο του Τσέλιου. Το Σάββατο βράδυ, παραμονή της στέψης, μια κοπέλα ντυνόταν άντρας και γύριζε μ' έναν δίσκο στα συγγενικά σπίτια, χτυπώντας συνέχεια την κουμπούρα στον αέρα και τραγουδούσε:

Συγνωίστε τα πουγγιά σας αφεντάδες,
ήρθε ο Τσέλιος μεθυσμένος λεβεντάδες.

Όλα –πολιτισμός, αισθήματα, καταγωγή– φανερώνουν παραστατικά ότι ο λαός της Χειμάρας, πρά από θρησκεία και γλώσσα, δυο στοιχεία ζευστά, που διαφοροποιούνται και αλλοιώνονται κάτω από τις πολυκύμαντες και άσχημες περιπέτειες της ελληνικής φυλής, μένει πιστός στις πατραγονικές παραδόσεις, αποδεικνύοντας την αδιάσπαστη συνέχεια της ελληνικής κληρονομιάς.

Σε χρονους δύσκολους και χαλεπούς οι Χειμαριώτες κράτησαν όρθια την ελληνική τους συνείδηση και την ορθόδοξη πίστη τους. Στα χρόνια «που τ' άσκιαζε η φοβέρα και τα πλάκωνε η σκλαβιά» απετέλειαν την κοιτίδα του αρματολισμού. Με το αίμα τους εξαγόρασαν τα «προνόμια τους». Ποτέ δεν προσκύνησαν. Με αγώνες συνέπτυξαν την «ΑΥΤΟΝΟΜΟΝ ΣΥΜΠΟΛΙΤΕΙΑ ΤΩΝ ΚΕΡΑΥΝΕΙΩΝ».

Η ηρωική Χειμάρα, σύμβολο του αδάμαστου ελληνικού πνεύματος μας στέλνει μηνύματα καρτερικότητας και υπομονής και μας εκλιπαρεί να τη συνδράμουμε να βγει από τα σημερινά αδιέξοδα.

Όπως σε όλες τις βιορειοπειρωτικές περιοχές έτσι και στη Χειμάρα με την εκαθίδρυση της «Σοσιαλιστικής Δημοκρατίας» του Εμβέρο Χότζα παρατηρούσε αλλοίωση της φυλετικής φυσιογνωμίας, μετά από σειρά σκληρών μέτρων που έλαβε το νέο καθεστώς. Στη λήψη τέτοιων μέτρων τους

ευνοούσε και η τελεία απομόνωση της χώρας με τα ηλεκτροφόρα συρματοπλέγματα, τους εκφοβισμούς, τις εξορίες και φυλακίσεις.

Ένα άλλο στοιχείο που έπαιξε καθοριστικό ρόλο στην κατάργηση των θρησκευτικών και φυλετικών φραγμών ήταν η ανακήρυξη επίσημα της αθεϊσμού (1967).

Σκοπός να εμφυσήσουν τους πολίτες της χώρας αλβανική συνείδηση και να αιμβλύνουν τις όποιες θρησκευτικές και φυλετικές διαφορές.

Οι μικτοί γάμοι που ακολούθησαν μετά την κατάργηση της θρησκείας και η αναγκαστική μετανάστευση χιλιάδων Ελλήνων στο Βορρά, με το πρόσχημα της εξεύρεσης εργασίας, επέφεραν ωρίγμα στους Ελληνούς πληθυσμούς και νόθευση της φυσιογνωμίας τους.

Η επιδίωξη των Αλβατών ηγετών να χαλαρώσουν και να διαλύσουν τους φυλετικούς δεσμούς, για να δημιουργήσουν διεθνώς την εντύπωση ότι στη χώρα ζουν αμιγείς αλβανικοί πληθυσμοί, φάντασμα από το γεγονός ότι, πολύ γρήγορα, αμέσως μετά την επικοστήση της «Προλεταριακής Επανάστασης» άρχισε η εγκατάσταση Αλβανών του Βορρά στις Νότιες περιοχές.

Οι κάτοικοι της πανέμορφης και απρόσιτης Επαρχίας της Χειμάρας άντεξαν στις ποικιλόμορφες επιδρομές και κατόρθωσαν να διατηρήσουν την εθνική τους ενότητα και συνοχή, τη φυλετική τους ομοιομορφία και τους ιστορικούς δεσμούς με τον ελλαδικό κορμό.

Φαίνεται πως η ποντοχή του ανθρώπου είναι απεριόριστη. Γιατί αλλιώς πως μπόρεσαν οι ανθρώποι αυτού του δυσπρόσιτου τόπου να εξοικειωθούν με το σκοτάδι και την ερημιά και να προσαρμοστούν σε μια κατάσταση με τόσους εξωτερικούς κραδασμούς και εσωτερικές σβησμένες φωνές;

Από τη σύντομη διαδρομή στο παρελθόν και στο παρόν, γίνεται φανερό από το ένα μέρος ο ακραίφνης ελληνικός χαρακτήρας των κατοίκων της Χειμάρας και η συνοχή τους με τα υπόλοιπα τμήματα της ελληνικής Πατρίδας και από το άλλο η διατήρηση του ελληνικού πολιτισμού και κατά τα σκοτεινά χρόνια της δουλείας και κατά τους χαλεπούς χρόνους, από την υπαγωγή της στο αλβανικό κράτος μέχρι σήμερα.

Σήμερα η Χειμάρα, όπως και όλες οι βορειοηπειρωτικές περιοχές, με την κρίση που ενδημεί στην Αλβανία, περνάει δύσκολες ώρες.

Οι Έλληνες κάτοικοι της μεταναστεύουν στην Ελλάδα για αναζήτηση εργασίας και βελτίωση των συνθηκών της ζωής τους, γεγονός που αποδύναμώνει την περιοχή από το έμφυτο νεανικό δυναμικό της και δημιουργεί τεράστιο κενό για την μελλοντική της πορεία.

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Κονιτσας